Οἱ Ἀδριανοί.

Ἐπὶ Ἀναρία τῆς Ἀχαΐας τῶν Ἀδριανῶν.

Ἐπιγραφὴ τῆς βιβλιοθήκης Β. Ἀδριανοῦ Τ. Α' σ. 126

Ἀλλὰ καὶ κοινὴν ἐμφορίαν ἐκοινωνήσαν τῆς τῶν ἐδάφων θυσίας παρ' ἕκαστον ἐγίνετο Δρύκλεσσι ὁ ἐξ Ἤλιδος ἢ Μυρτίλος ἢ ἡ ἐξ ἑκατέρας τῆς Ἤλιδος, ὅπως ἡ ὀγδοήκοντα ἀναλόγως ἡ ἑκατονταετηρὶς τῶν Ἀδριανῶν φαίνεται ἀριθμοῦσα τὰ ἐκείνου μαθητὴ ἢ [illegible] τὰ Δαμοκίδου ἢ ἄρχοντος Ἡρακλείδου ἢ Βοιωτίου, ἀλλ' [illegible]. Ἐξ ὁ μὲν Δρύκλεσσος, ὑποῤῥῆν ὀνόματι [illegible] ἢ ἡ μικροῦ φιλίας τοῦ Ἡροδοτείου, ἤκουσεν ὡς φίλος [illegible], καὶ τὸν λόγον τοῦ Ἡλείου βαδίζων ὁδὸν ἐν τῇ [illegible] ὁδὸν ἡ μία [illegible] 10 δὲ Δημόκριτος μικρότερος, καθὼς λέγει Μαρλόριος, τῶν κατὰ φιλίαν τοῦ Ἀνταγόρου, ἢ ὡς ἄλλοι φασί, ἐν πόλει ἐκείνου ὀκτὼ καὶ τὰ 40 ἔτη, κατὰ τοὺς ὀλυμπιάδας ἐκκρουσοὶ φαίνεται ἐν ἤμισει τοῦ Σωκράτους, μετὰ δὲ ὀλίγα τὰ 470-465 ἐκοίμησεν ἐν [illegible].

---

1 Θεόφραστος παρὰ Σιμπλ. Φυσ. 28, 4. φοβ. ἡ Διογ. Λ Θ' 30. Κ. Ο. Προλ. 6, 6 [illegible]. Περὶ μετ. ἡ Φδρ. Α' 8. Παρὰ τὰς ῥητὰς ταύτας ἡ ἄλλας τῶν ἀρχαίων μαρτύρων δικαιοῦται τὴν ἰδιοφυΐαν τοῦ Δημόκριτον τὸ μὲν πάλαι ὁ Κάιουρας (Διογ. Α. Ι. 15), ἐν δὲ τοῖς νεωτέροις ὁ Ε. Rohde (ἐν Verhandl. der 34. Philologenversammlung zu Trier 1877 u. ἐν Jahrb. für Philol. 1881), ὅστις δὲ ἀντιλόγους τοῦ Κ. Diels (ἐν Verhandl. der 35. Philologen-[illegible] ἐν Köln 1880 u. ἐν Rhein. Mus. 1887), ἡ τοῦ Κ. Natorp [illegible]

Δημόκριτος

ὑποτείνουσα καὶ ἴσας ἐξ ἀρχῆς τοῖς 100 ἔτεσι (Διον. 10' 41-43). ἀνήκων εἰς οἶκον εὐσεβῆ τῶν Ἀβδηρῶν, κατὰ ἕνα ἐδίδουν ἀμερόληπτον φιλοσοφήσαντα τὸν Ἕλληνα ἐπιδείξαντα ἐξ Ἑλλάδος, ἐφωνοῦμεν τὴν σαλφείαν μεγαλονοίαν ὁμοῦ καὶ κοσμικὸν τῆς ἰδίας φιλοσοφίας, ἐπειδὴ μὲν τὴν μικρομέρειαν ἢ **σφαιρόμενα τὰ συγγράμματα** τῶν **τότε** παρ' Ἕλλησιν ἐπὶ σοφίᾳ **μέγα ὄνομα** ἐφέρετο. ἐπὶ **σοφίᾳ μέγα ὄνομα** ἐφέρετο, ἐπειδὴ δὲ σφαιρικοὶ μικροὶ ἐν τῇ ἕδρᾳ τῇ ἰδίᾳ τῇ πλείστῃ, κἀκεῖ ἐν ἀποστάσει τινὶ μέτρῳ κανονίσματος ἐξ ἐπὶ τῶν καὶ ἐμπροστὸν ἀνδρῶν μὲν σχεδὸν ἐπιφανῆ ἐπιφάνειαν τὰ μικρὰ, ἐξ ἄκρας τε ἐξ μιᾶς σχεδίας τῶν μορίων ἀνδρῶν σχεδὸν ἐπίπτοντα ἐξ μικρὰ [illegible] **μετὰ ἐπιδείξεως** οὐδεὶς ἀν **με παρῆγαγεν, οὐδ' ἐν** [illegible] **ἀκούσεται** ἀποσπάσεται, σὺν τῷ δ' ἐπὶ πᾶσιν **τὸ** ἴδιον [illegible] **ἐπὶ** μίκρῳ ἐγενήθην.[1] Ἐξ ὁ μὲν χρονικὸς ἄτλας σφαιροειδοῦς τῶν 80 ἐτῶν ἴσας ἐπέχει τὴν γάθος, εἴτε τρόπον τοῦ Χ (ἀπὸ) εἰς Π, ἔτι ἐνδοξὸν τοῦ Δ= οὐτὶ ὡς Β = 80°, ἐὰν μόνον ὁ μόρ σφαὶ ἐπιδεικνῦν ἐς μίκρας μόνον χώρας ἐν τοῖς τῶν ἔθνικῶν οἰκουμένων.[2] Οὐχ ἥκιστον ὅμως μέτρα ἀναπτερ-

---

1 Παρὰ Κικέρ. Ἀρχ. Ἑλλ. Α', 69 ἐν Πρεσ. Εὐαγ. Α' 9, 23. πρβλ. καὶ Διον. Λαερ. Θ' 34-35 καὶ Ἀλεξανδρ. Πολυϊ. Ἱστορ. Θ' 29 ὁ τὸν παρὰ Παρανίσσιον τοῦ σαλφεῖ ὅτιον τὸ ἰδίᾳ μέρη κεκρυμμένον **τοῖς ἀδεκάστοις ἐκ ἐρεῖ, Ἐ ἀρχόμενον μόνον μὲν ἐφάδιον τῆς ὁδοῦ τὰ πρὸς ἐκ ἀδεκάστου εἶναι**.

2 Θεόφρ. Ἐπιγ. Α' 38, 3. ὁ σφαιρικὸν δὲ καὶ Δημόκριτον παρ' αὐτοῖς (Ἀβδηρίτοις) ἐν τῇ πολιτείᾳ ὅτι καὶ σοφὰ διδαχθῆναι ἐν κατὰ τὴν ἀστρονομίαν.

3 Περὶ τῆς τῶν Ἀθήνας μεγαλόνου αὐτοῦ φήσαντα ἐκείνου ἀνθρώπινα (Ἐστὶ Διον. Λαερ. Θ' 36-37.

Δημοκρίτος.

ρητον δὲ καὶ τὰς τῶν σκηνῶν αὐτοῦ καὶ ἐν τοῖς γραφείοις τῶν φυσικῶν ἀνδρῶν καὶ ἐν τῇ ἀναγνώσει καὶ μελέτῃ τῶν τότε φορείων γραφῶν σύνταξε τοσοῦτον πλῆθος καὶ τοιαύτην ποικιλίαν γνώσεων, ἐξέδωκε δὲ αὐτὰς ἐν ὅλοις σοφοῖς καὶ ποικίλοις γραφάσι φυσικοῖς, μαθηματικοῖς, ἠθικοῖς, μουσικοῖς, γραμματικοῖς, μετεωρολογικοῖς, γεωγραφικοῖς καὶ γεωμετρικοῖς,[1] ἅστε κατὰ τοῦτο οὐδεὶς τῶν πρὸ Ἡροδοτείου φιλοσοφούντων δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτόν, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ ὡς Ἀναξαγόρου τοῦ πρὸ Σωκράτους φιλοσοφίας καὶ αὐτὸς πρόδρομος ἐκείνου, πρεσβεύσας αὐτῷ ἐν σοφίᾳ. Θαυμάζει δὲ τὸν Ἀριστοτέλη καὶ τοῦτο δὲ καίριον ἐν τοῖς φυσικοῖς διαφωνεῖ ἐκείνῳ ἀρχαῖς φυσικοῖς, ἔφασαν ἐμφέλκουν, ἐὰν μὴ πάντα, ἀλλὰ τὰ πλείστα τῶν μέχρις τούτου ἐφευρεθέντων φιλοσοφημάτων, καὶ τὰ τῶν ἑπτὰ σοφῶν. Καὶ εἰ μετὰ μὲν τοῦ μεταγενεστέρου ὅλε σχεδὸν τὰ πλείστα ἐμφέλκουν καὶ ἑνὸς φιλοσόφου, καὶ δὴ τινὶ ἀλλοφύλῳ σαφεστάτου τινὸς φιλοσόφου τοῦ Πυθαγόρου, Μέγιστον δόγμα,[2] ἀλλ' ἔθνους αὐτῆς, καὶ ἀναγκῆ αὐτὰ, ἐν δύναται νὰ κοινῇ αὐτῷ. Ὁ Δημόκριτος μετέγραψε τὰ τοῦ Πυθαγόρου καὶ ἐξέδωκεν εἰς τοὺς Ἕλληνας ἐν ἰδίᾳ σοφίᾳ, τὸ μὲν δὲ τὰ εἰσηγητὴς τῆς ἀτομοσοφίας παρ' Ἕλλησι κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν τῶν ἀρχαίων, ἐν ᾗ ἦτο ὁ Δημόκριτος, ἀλλ' ὁ Λεύκιππος τὸ δὲ ὅτι καὶ ἡ ἀρετὴ τῆς διανοίας ἑαυτῆς ἐν Ἑλλάδι ἐφυτεύθη εἰκόνας ἐκ τῶν

---

[1] Διογ. Λ. Α' 16. 45. Βερίκ. Ἑρμ. 30, 32. Βιβλιοθ. de architectura (ἐν ὁρᾳ). Κρεδίμαρον Ἐκλογ. Γεωγρ. Α 1.

[2] Βλέπε Ἑρμ. ἀρχ. Μάθημ. Θ' 363. Ἐξαβ. ιγ', 2, 25. Ἰωάνν. Ἀρχ. Α' 3, Ἀθάναστ. Γ' 125 α. Διαφ. Λαερτ. ἐν Πρόοιμίῳ

Δημόκριτος

εἰς τὴν ὀρθογωνίου ἀναλύσεως τῆς ἑρμηνευτικῆς φιλοσοφίας οὐ
ἄνευ λύσεως ἐπιδόσεως ἔγραψεν. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ ὀρθογράφος καὶ
ὀρθόγραφον, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐμβριθὲς τῆς διανοίας καὶ τὸ νευρῶδες καὶ ἀ-
κόρεστον τῆς ἐπιστημονικῆς μετέξεως ἐξέχουσαν ἔχει θέσιν μεταξὺ
τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων φιλοσόφων. Καὶ τοι δὲ ὁ Πλάτων ἐπιμελῆς ἀ-
σφείας πᾶσαν μνείαν τοῦ ἀνδρὸς, ὁρόδρα ἀντιπαθῶν τῷ ἀμαθεῖ
ὁμωνύμῳ τῆς ἀθροογείας, ὅμως καὶ πολλάκις μνημονεύεται ὑπὸ ἱστοριόγραφων παρὰ πᾶσαν τὴν μαρτυρίαν τῆς ἀρχῆς.

---

1) Πλάτων φαίνεται ὑπαινισσόμενος τοὺς ἀθρόους ἐν Σοφιστ. 246 α, καὶ Θεαιτ. 155, κατὰ τὴν [illegible] Ἀ" 538 β καὶ Πολιτ. 435.

Ἔζησε δὲ ὁ Δημόκριτος τὴν ἀθροογείαν ὑπὲρ ὄγδοον ἑκατοστὸν καὶ ὁ-
γδοηκοστὸν πρὸ τῆς τοῦ Χριστοῦ γενέσεως ἔτος ἐν μετρόπολει ἐγένετο Μη-
λήτῳ ὁ Ἑλλὴν καὶ ἐκ τῶν ἀρίστων ἢ ἐμπίστων μαθητῶν τοῦ Δημοκρί-
του, Ἀνάξαρχος ὁ Ἀβδηρίτης ὁ γεγονὼς ἐπιφανὴς, μαθητὴς μὲν
Μητροδώρου ἢ Διογένους τοῦ Σμυρναίου ἐκ τῶν μαθητῶν τοῦ Μητρο-
δώρου, διδάσκαλος δὲ Βύρρωνος τοῦ Σκεπτικοῦ, ἀποφοιτήσας Ἀλεξάνδρῳ
τῷ Μεγάλῳ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἐπιστὰς παραλαβὼν ἐπὶ τὸν τόπον τῶν
Κόφων Ἀνωφιόλης ἀλιόφρενος καὶ γυμνὸς, ἀλίσας τὸν Ἀνάξαρχον δέσας
Ἀνάξαρχον ἐν ἀλίσσοις [Βιογ. Α. Θ', 58]", καὶ μάλιστα ὁ Λαερτάνης καὶ ὁ
Ἑστιαῖος μαθητὴς Ἑστιαίου, ὁ ἐν τῇ Ῥόδῳ αὐτοῦ ἀποφοιτήσας κατὰ

---

1) Πρβλ. καὶ Βιογ. Βιβλ. ἐνδεκ. ἐφ. 10. Κυκλ. ἐφεστ. Δ'. 436 κ. ἑξῆς.

πόδας τῶν Δημοκρίτου, ὡς ὁ τε Μανεθώς καὶ Ἀπολλόδωρος καὶ Μητροδώρος φαίνονται συνδιώκοντες τὴν ἀτομοσοφίαν κατὰ τὴν συνήθειαν. Τὰς συγγενικὰς αὐτοῦ ἀρχὰς ἐξέθετο ὁ Μητρόδωρος ἐν ἀρχῇ τῆς περὶ φύσεως συγγραφῆς αὐτοῦ ἔφη γὰρ· οὐδὲν ἡμᾶς ἀνεῖν ἀδὲν, οὐ αὐτὸ τοῦτο, πολὺ μᾶλλον ἢ οὐκ εἰδέναι τῇ εἰ ἄρα δὲ εἶναι ἀναπόδοτος τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ἐν συγγράμματι ἀποσεσείσας. Τὰ δὲ σωζόμενα συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου, κατὰ τὴν διάλεξιν Θρασύλλου τοῦ Ταυρομενίου (§ 14) ἀποτελοῦνται 15 πεντάδας, καὶ ὅσα ὀνομάζει Πυθαγόρειον τῆς ἀρχαιότητος ἐπαινούμενα καὶ ἀναφερόμενα ὡς ποιήματα συγκεῖν φυσικῶν ἀρετῶν, παιδείας, ἀνδρείας, εὐθυμίας καὶ μεγαλοφροσύνας ἐν ἴσῃ μοίρᾳ σφοῖν τὰ τοῦ Ἀναξαγόρου, ἐπεὶ κατὰ μίαν μόνον φύσιν καὶ ὕλην. Τῶν δὲ ἠθικῶν τὰ πολυθαυμάστα ἦσαν τὸ περὶ εὐθυμίας καὶ Ὑποθήκαι, ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς ὁ Μικρὸς διάκοσμος, τὸ Περὶ ἀνθρώπου φύσεως, κατὰ πρόσωπον δὲ καὶ ὁ Μέγας διάκοσμος, ὃ καλεῖ τὸν Θεόφραστον (Διογ. Λ. Θ' 46) ἀντίμαχον τῷ Χρυσίππου. Ταῦτα δὲ ἢ ἄρα τὸ ἔργον αὐτοῦ ἔχουσιν πάντας ὑπὸ ὄψιν ὁ μὲν Ἀπολλόδωρος ἀναφέρει τὰ τοῦ Χρυσίππου ὡς ὑπὸ συγγρα-

---

1 Βαρ' ἐπιστ. Ῥωμ. ἐπιγ. LXI 19, 5 πρβλ. καὶ Διογ. Λαερτ. Θ' 58 ἑξῆς. Ἑρμ. πρὸς Ἑλλ. Ζ' 88 καὶ Κικερ. Acad. II 23, 73

2 Πλιν. Βιβλ. Ἱστορ. πρόλ. 5, 7. Διον. Ἁλικαρ. Περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 24, καὶ Κικερ. Orat. 20. 67 de Orat. I 11, 49. De divinat. II, 64, 133.

3 Πλὴν καὶ ὁ Ἑλλ. Ἐγ. Α' 160 «Δύσκολος.... φησὶ τὸν Περὶ τοῦ», ἐνταῦθα δὲ δοῦλο τοῦ μ Μέγαν διάκοσμον.

φης[1] τοῦ, ὁ δὲ συγγράψας τὸ περὶ Μεγάλου Διακοσμοῦ καὶ Τοῦ παντὸς βιβλίον (§ 25) ὁμοίως περὶ τοῦ πρώτου καὶ μεγίστου μέρους (κόσμου) τὸ παντὸς δὲ ἐν συγγραφῇ τοῦ Ἡραικλείδου καὶ ὅτι ἐκ προφορικῆς παραδόσεως ἔχοντες γνῶσιν τῆς θεωρίας τῶν ἀρχαιοτέρων ὁ τε ἱστορικὸς καὶ ὅστις ἄρα ἀπὸ τοῦ Δημοκρίτου φαίνονται μετεσχηκότες τὰ κατ' αὐτὸν. Ἐν ᾧ δὲ καὶ τὸ τοῦ Δημοκρίτου σκοτεινὸν εἰς ἡμᾶς ἐν τῷ ὀλίγῳ ἐκποσάκραν, τὰ τοῦ Διακλείδου ἐπαίνου τὸ σὺν ἔνιοις ἐμφάσεσι τινῶν ἐπίσης.

Κόσμοι καὶ κοσμοποιΐα τῶν Ἀτομικῶν.

Ὅσον ὁ ἐμπεδοκλῆς, ὅτι [illegible] ἰσχυρῶς τὴν ἑνότητα τῆς φύσεως καὶ φθορᾶς, τὴν [illegible] καὶ σωματίας τῶν ἐκ μέρους ὄντων καὶ φανερόν τοῦ παντὸς, καὶ [illegible] μέτοχα τοῦ δημιουργοῦ δόγματος τῶν ἑταίρων περὶ τὸ ὄντως καὶ ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ μένοντας καὶ ὁπωσοῦν ἰσοδυναμοῦντα πρὸς μίνον καὶ φθορὰν, οὔτε ἀγένητον καὶ μεταβλητόν. Ἐν ᾧ ὅμως ὁ ἐμπεδοκλῆς τὸν ὀνοματικὸν ἑαυτὸν τῆς κοινῆς ἀντιγνώμης μετὰ τῶν ἑταιρικῶν δόγματα κατέφθασε διαφυγὼν τὴν ἑνάδας περὶ τῶν ἄρχων ὁρισμὸν τοῦ ὄντος, καὶ παρὰ τὰ ἐκείνου δυνατὸν παραδεχόμενος τὸ ὄν ἀ μόνον ὡς ὑγιὲς, ἀγαθὸ καὶ ὡς συμμίγνυον ἐκ τεσσάρων ἑτεροειδῶν ἀδιαιρέτων, διαφερόντων καὶ μικρὰ μόρια, καὶ ἀποκατεστῶν κινήσεων ἐν χώρᾳ, κινουμένων δὲ ἀεὶ ὅλων ἑνωτικῶν καὶ ἀντιθέτων δυνάμεων. Τοῦ Νείκους καὶ τῆς Φιλότητος, αἱ ἄτομοι παραδέχονται τὸ ὄν ἐκείνῳ μὲν ὡς ὑγιὲς καὶ σῶον φυσικῶς καὶ νοητικῶς δυνάμεως ἐπεφυκότων,

---

1 Πρβ. ἰδίᾳ τὸ περὶ μν. κ. φθορ. Α' 8

Δημόκριτος

ἀφ' οὗ συγκείμενον ἐκ μορίων, ἀκίνητον τὸ σῶμα, ἀνεκδιάλυτον πάσης διαιρέσεως καὶ τομῆς, ὁμοιοῦν κατὰ πάντα καὶ διαφέρειν μόνον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα, κινουμένων δὲ ἀπείρους ἀφ' ἑαυτῶν, ἐν δὲ τῷ κενῷ δὲ ἐνεῖναι τὴν κινήσιν δύναμιν, ἀρχὰ δὲ ὅ ἔχουσι βάρος καὶ οὗ εὐρυπόρεια ἐν τῷ κενῷ. δὶ ἀλλήλους δυνάμει κατὰ τὰ ἄγκη συμφυόντες τῶν ἐμπεδοκλέους, διαφέρειν αὐτῶν κατὰ τόδε, ὅτι ἀντὶ μὲν τῶν δύο ἐναντιοτήτων δύναμιν ἔχουσι τὸ ἴδιον βάρος τῶν ἀλόμων καὶ τὸν ἄπειρον κενὸν χῶρον, ἀντὶ δὲ τῶν τεσσάρων στοιχείων ὁμοιοῦν καὶ διαιρετὴν οὐσίαν ἔχουσιν ἀπειρίαν ὁμοιοτήτων καὶ ἀνομοιοτήτων μορίων τῆς ὕλης. καὶ προσχρήσασθαι μὲν οὖν τοῖς ἐμπεδοκλέους κατὰ τὸ ὁμοιοῦν καὶ ἀδιαίρετον τῶν ἀτόμων, ἀφιστάμενος δ' ὅμως [illegible] ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὴν ἀπειρίαν, ὁμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα [illegible] ἄτομον, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν παραδοχὴν καὶ ἕτερον τινὰ [illegible] κενὸν, τοῦ κενοῦ, ἐκείνων μὲν ἀνελαττουμένων πρὸς τὸν τῶν ἐγκάτων καὶ παρουσίαν τὸ σῶμα, τὸ θερμὸν καὶ ψυχρὸν καὶ ἄγαν ὑγρὸν τὸ δὲ, τῶν δὲ κενοῦ ἀνελαττούντος πρὸς τὸ κενὸν ὁμοιοτρόπως ἀπαραλλάκτου μὲν ὄν καὶ παρουσίας τὸ πλέον, τὸν χῶρον τὸν κενὸν, ἰσότης ἄπορον καὶ ἰσότης ὑπάρχουσα ὅσων καὶ τὰ ἄτομα, καὶ ἀπαλλαττόντα τὸν ἀπαραίλλακτον ὅσον τῆς ἀπ' ἀρχὴν ἀπολάσεως καὶ διαιρέσεως τῶν ἀτόμων, τὰς κινήσεις αὐτῶν καὶ τὴν φαινομένην μίξεως καὶ φθορᾶς τῶν ἐκ μέρους ὄντων, καὶ μέχρι καὶ ὁ ἀριστοτέλης. Δεύκιππος δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος τὰς στοιχεῖα μὲν τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ κενὸν ἀπέφαινον, λέγοντες τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν, λέγειν δὲ τὸ μὲν σκῆπτρον καὶ στερεὸν τὸ ὄν, τὸ δὲ κενὸν καὶ μανὸν τὸ μὴ ὄν· διὸ καὶ οὐδὲν μᾶλλον τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος εἶναι φασιν, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν [ἐλάττον] τοῦ πλήρους· ἀεὶ δὲ τῶν ὄν-

τῶν λαῶν εἰς ὄγκον (Μελὶ τὰ φυσ. Α' 4.985 b, 4)[1]

Ἐν τούτοις τοῖς ὅλοις ὁμοίαις ἀρχαῖς ἐφηρμόττει οἱ Ἀτομικοὶ καθ' ὁμοιότητα τῶν ἐξ ἀρχῆς ὑπαρξάντων πάσαν μίαν τῶν ἰδεῶν καὶ φορὰν καὶ ἀλλοίωσιν καὶ ἀναγκαιότατον τῶν ἐκ μερῶν ὄντων καὶ μεταβολὴν τοῦ παντός, ἐπὶ τε ἐκείνου τῆς γῆς καὶ τῶν ἄστρων τῶν ἐπὶ τὴν γῆν, ἀπὸ τῶν ἀνομοίων μέχρι τῶν ἐναντίων καὶ γενικῶν ὄντων, καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν ἐφαρμόττειν, μετὰ πάσαν τὴν ἐπὶ ἑκάστῳ ὁρισθεῖσαν δύναμιν καὶ ἰδιότητα, ἐπὶ τε φυσικῶν καὶ τῶν ἀνθρωπικῶν. Καὶ ὅτι μίαν δὲν εἶναι τὴν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς ἐξ ἀναγκῆς ἀνίδεον τῶν σωμάτων, καὶ δὲ φορὰ διάφορος τῶν ἤδη συνεστηκότων [illegible] καὶ φθίσις ὁρισθεῖσα ἢ ἀφαίρεσις ἀλόγων, καὶ ἀγχοίαν [illegible] ἀνελεήστατος τῶν ἀναγκαίων ἀλόγων δὲ ἄγαν [illegible] τῆς ὁρᾶν θέσεως αὐτῶν καὶ διάταξιν, καὶ δὲ ἀγχιστοῖκος ἀγχιστοία τε καὶ ἀπελεία τῶν ἀλόγων, καὶ δὴ τῶν ἐπὶ ἔργῳ ἀρίστων συμφορεμίαν καὶ ἀναμφορεμίαν, τῶν δὲ μαλακῶν διὰ τινὰ ἀσφαῖραν ἀποστρεμίαν ἐπιφάνειν ἢ ἐπαλέρωδεν καὶ ἐρρεμίαν εἰς ἐπαφήν. Αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν προέρχονται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους τῶν ἀτόμων, τοῦδε δὲ ἐκ τῆς διαφόρου θέσεως καὶ τάξεως αὐτῶν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς, ἢ τῷ ἔγγον αὐτοῖς, ἐκ δὲ τοῦ ρυσμοῦ τῆς διαθιγῆς καὶ τῆς ἁφῆς αὐτῶν, ἀπὸ μὲν τοῦ ρυσμοῦ ἐκτοῦτες τὸ σχῆμα [ἤτοι δὲ καὶ τὸ μέγεθος], ἀπὸ δὲ τὴν διαθιγὴν τὴν

---

1 Πρβλ. καὶ περὶ μετεω. καὶ φθορᾶς Α' 8. 324 κ. ἑξ. Θεόφρ. παρὰ Σιμπλικ. Φυσικ. 28, 7. Πρβλ. περὶ Κόσμ. 4, 2-8, 4.

λάβεν, καὶ οὗ δὴν ἡροσὴν δὴν δίσν, τοῦ μὲν Α διαφέροντος τοῦ Β σχήματος, τοῦ δὲ ΑΒ τοῦ ΝΑ τάξει, καὶ τοῦ Ζ τοῦ Ν δίου· ἐλάβετο. αὐτὸ δὲ [1]

Τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς ὑπολήψεως τῶν σωμάτων αἱ φυσικαὶ καὶ ἀνθρωπινικαὶ αἰτίαν ἰδιότητες εἶναι τὸ βάρος καὶ ἡ πυκνότης, ἐμέσας ἀπορρέουσαι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῶν πυκνοτάτων ἕκαστον οὖρα ἀλόμενον καὶ ἐν τοῦ μικροῦ αἰτίαν πορευόμενος κενοῦ. Τοιαῦτα δὲ τὸ γλυκύ, τὸ πικρόν, τὸ θερμόν, τὸ ψυχρόν, τὰ χρώματα καὶ τὰ ἐναντία κωφέοντα ἐμέσας καὶ σχετικὰς ἰδιότητας τῶν σωμάτων, τουτέστιν ὅμως εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ὄντα, ἀλλ' ὅσος ἑκάστοις δοκεῖ τοῦτο κωφέοντος δηλ. μᾶλλον κατασταθεῖς μεταβολὰς τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων ἢ ἰδιοδίκτας ἀνθρωπινικὰς τῶν ὄντων. Περὶ ἑκάστου φύσιν ὅτι νόμῳ γλυκύ, νόμῳ πικρόν, νόμῳ θερμόν, νόμῳ ψυχρόν, νόμῳ χροιή· ἐλεὴ δὲ ἄδομα καὶ κενόν» [2]

1] Πρβλ. καὶ Περὶ μετ. καὶ βδορ. ἔνθα ἀνωτέρω, καὶ Θεόφραστ. παρὰ Σημπλικ. ἔνθα ἀνωτέρω.

2] Πρβλ. Θεοφρ. Περὶ αἰσθησ. καὶ αἰσθητ. 61-64 «πυρὶ μὲν οὖν βαρέϊ καὶ κούφῳ καὶ σκληρῷ καὶ μαλακῷ ἐν τούτοις ἀφορίζει· τῶν δὲ ἄλλων αἰσθήσεων οὐδενὶ εἶναι φύσει, ἀλλὰ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως ἀγνοουμένης, ἐξ ἧς ῥίζωθαι τὴν φαντασίαν. οὐδὲ γὰρ τὸν ψυχρὸν καὶ τὸν θερμὸν φύσει ὑπάρχειν, ἀλλὰ τὸ σῆμα μεταβάλλον ἐφαρμόττειν καὶ ἐν ἑκατέρᾳ ἀγνοίᾳ.... σημεῖον δὲ ὅτι οὐκ εἰσὶ φύσει τὸ μὴ ταὐτὰ πᾶσι φαίνε-

ἡ αἰτία δὲ ἡ σύστασις τοῦ παντὸς εὐδιμίας ἔχει ἄρχην αἰτίαν εἰμὴ τὸ κενόν ἐστι τὸν ἐν αὐτῷ κίνησιν τῶν ἀτόμων. Ταῦτα φέρεσθαι μὲν φύσει πρὸς τὰ κάτω διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν βαρύτητα, διὰ τὸ ἄνισον ὅμως τοῦ ὄγκου ἐστὶ τῶν βάρους αἰτίαν δεῖν σύστασιν ἐκ ἀνάγκης. Ἐκ τούτων δὲ τὰ βαρύτερα ἐστὶ ταχύτερον καταφερόμενα προσαρόντα πρὸς τὰ ἐλαφρότερα ἐστὶ σκοτεινότερα, ἐστὶ ἀποπίπτοντα ταῦτα πρὸς τὰ ἄνω ἀποτελοῦσι συνδεσμὸν ἐνὸς ἐστὶ δίκην ἀνωμαλίαν, ἐστὶ ἐν ταύτῃ ἐκάστοτε ἐστὶ ἀναλογῶν τοῦ ἀπείρου χρόνου πρῶτον μὲν καθ' ὃν ὅμοιον ὁμοιότητα πρὸς ἄψηφα εἰς τὸ μέγεθος ἢ τὸ σχῆμα, ἔπειτα δὲ κατὰ διαφόρους ποιότητας ἐστὶ ἀναμιγείας συναφθείρεσθαι ὅμως [illegible] ἐστὶ σωματοειδεῖς συμμιγείσας ἐστὶ συναρμοσθέντα τὰ [illegible] πλεῖστον ἀνὰ τὸ κενόν τὸ ἄπειρον παντοῖα σχήματα κόσμον ὅλον τε ἐστὶ ἀναμίαν πρὸς ἄψυχος, τὸν μὲν συγκρίσεις τὸν δὲ διαδοχικῶς γεννωμένων ἐστὶ αὐξανομένων, ἢ τοιοῦτον φθινόντων ἐστὶ διαμενόντων κατὰ τοὺς αὐτοὺς μηχανικοὺς τρόπους ἐστὶ τρόπους τῆς γενέσεως αὐξήσεως, ἀσφαλείας ἐστὶ φθορᾶς, καθ' ὃν ἐστὶ ἐν ἕκαστον τῶν ἰδίῳ μέρους ἔνεκεν. Ἐξ ὧν

---

1 Ἐμπεδ. Περὶ ὅδε τοῖς φύσει, ἀρχὴ ὁ ἐρῶν γενεὰ, ἔστι δ' ἄρχος ἀκρὸν ἐστὶ ἑτέρας ὀφὸ ἐστὶ ἄρχος δρυμὸ τοῖς δὲ ὀφρονόν, ἐστὶ ἔλαφρα δ' ἀναιδέας ἔδε δ' αὐτοῖς μεταβάλλειν τῇ φύσει κατὰ τὰ πάθη ἐστὶ τοῖς ἤθεσιν. ἢ ἐστὶ φανερὸν ὡς ἡ πάθος αἰτία τῆς φανταστικῆς. ἀρετὴ μὲν οὖν ὀρθὴ ἐστὶ αἰσθητὴν εἶναι δεῖν ὑποκαθάπερ. οὐ μὲν ἀρ' ὕπνῳ ἐστὶ τὰ ἄλλα ἐστὶ ταῦτα ἀναλύθησι τοῖς σχήμασιν κοσ. Ἔπειτ ἐστὶ ἔθος ἔρωτ. ὁρᾷ Μάθημ. Ζ' 135.

1 ὅρα ἐπομένην σε.

Δημόκριτος

σοφῶν δοῦλον κόσμον εἶναι καὶ ὁ πρότερος, σφαιροειδῆ τὸ σχῆμα καὶ συνιστάμενος ἐκ δύο μέρεσι, ὅλης, σχηματοειδοῦς δὲ σφαῖρα ἐν ἐκείνῃ κόσμῳ συνεχοῦσιν ἀλόμενον ἐκεῖ τῆς ὁρμῆς τῆς ἀνάμφορῆς καὶ δεχόμενα τὰ ἔξωθεν προσερχόμενα ἄτομα, ἤτοι μὲν ἐν ἀρχῇ σαχῶς, ἀλλ' ἐμπλεκόντα σὺν δὲ χρόνῳ προϊόντι, ἐκ τῆς δίνης τῆς ἐνδοθεν ἀποστωμένων κατὰ μικρὸν τῶν ἐν δὲ τῇ περιφερείᾳ καὶ προσδεδεμένων εἰς δὲ ἐν δὲ τῷ μέσῳ σφαιρωμένων μᾶζαν τῆς γῆς, ἔως οὗ ἀνῆλθον ἐν-

---

Σημειωμ. Περὶ κεφ. 563, 5 α ἀπὸ Δημόκριτος ἐκ πλείστων ἐκείνους τοὺς κόσμους τοὺς ἀπείρους τοσούτους ὄντας βάρος ἔχειν [illegible] εἶναι ἐκεῖνα βαρύτερα ἐπιπολάζοντα τὰ κουφότερα ὑπὸ αὐτῶν ὑπερβαινόμενα τὰ δὲ ἄνω φέρεσθαι, καὶ οὕτω γίγνεσθαι ὅλον δοκεῖν τὰ μὲν κοῦφα ἄνω τὰ δὲ βαρέα κάτω. καὶ διορίζει. Θ' 31 φέρεσθαι δὲ ἐκείνους κόσμους ἀπείρους κατ' ἀπόλειψιν ἐκ τῆς ἀπείρου οὐσίας σχεδὸν πάντα σωλῆνας σχήματος εἰς μέγα κενόν, ἄπειρον ἐπιφάνειαν δίνην ἀπεργάζεσθαι μετὰ πάντ' ἄν προσιόντα καὶ σωλεδοῦν κινούμενα διαφίνεσθαι χωρὶς τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια. Ὅτιν καὶ Ἰσοκ. κατὰ σαν κεφ. Α' 13 ἀπείρους δ' εἶναι κόσμους καὶ μεγέθει διαφόρους, ἐν οἷς δὲ μὴ εἶναι ἥλιον μηδὲ σελήνην, ἐν οἷς δὲ μείζω τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἐν οἷς πλείω. εἶναι δὲ τῶν κόσμων ἄνισα τὰ διαστήματα, καὶ τὴ μὲν πλείονας τὴ δὲ ἐλάττους. καὶ ἔνθεν μὲν αὔξεσθαι, ἔνθεν δ' ἀκμάζειν, ἔνθεν δὲ φθίνειν. καὶ ἐν μὲν γίγνεσθαι, τὰ δὲ ἐπίπαν φθείρεσθαι δὲ αὐτοὺς ὑπὸ ἀλλήλων προσπιπτόντας. εἶναι δ' ἐνίους κόσμους ἐρήμους ζώων καὶ φυτῶν καὶ παντὸς ὑγροῦ — ἀνακάμψειν δὲ κόσμον ἔως ἂν μηκέτι δύνηται ἔνθεν τε φερόμενος ἀφθόνως.

220

κινούμενα καὶ βαρυνόμενα καὶ κουφούμενα ὁ ἔχει τὴν σκέψιν λεπτοτάτης καὶ διακεκριμένης σπουδὴν εἰς πάντας τόπους· ἐν μὲν γὰρ τοῖς περὶ τὸ μέσον συνεστηκότων ἀτόμων σπουδὴν καὶ τὰ περὶ τὴν γῆν φερόμενα σώματα πάντα, τὸ μὲν πρῶτον ὑγρὰ καὶ σηπόμενα, ἔπειτα δὲ ξηραινόμενα κατὰ μικρὸν καὶ ἐπιπυκνούμενα ἐν τῇ συνόδῳ τοῦ ὅλου. Καθ' ὅλου δὲ τοῦτον τοιαύτα καὶ τὴν τοῦ κόσμου ξηραινόμενα ἔπειτα ὑπεστόνησαν ὁ τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, εἰς ἓν μέρος διαφόρους μόνον διάφορα, μέγιστον μὲν ὁ ἥλιος, ἥκιστα δὲ ἡ σελήνη, καὶ τοιαῦτα αὐτὴ ἔχουσα ἐν ἑαυτῇ καὶ σταλαγμοὺς καὶ ὅσα τοιαῦτα.

---

1) Διογ. Λαερτ. αὐτόθι· «ἐπιφέρεσθαι τε τὰς ἀτόμους μηκέτι δοκούσας σφαιροειδεῖς τὰ μὲν κοῖλα κοῖλα τὰ δὲ κυρτὰ κυρτά, ἄνισα δὲ καὶ τὰ ἄλλα, ἄνισα δὲ καὶ τὰ μεμιγμένα καὶ σφαιροειδῆ καὶ τὰ τοιαῦτα σχήματα ἀπείρους καὶ ἀπείρους τὸν ἀριθμὸν ἐν ἑαυτῷ παντοδαπὰ σχήματα· ἐν κατὰ τὰς τοῦ μέσου ἀντέρεισιν συμπεπυκνῶσθαι μᾶλλον τὸν σίδηρον καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τοιαῦτα ἀεὶ τῶν ὁμοίων καθ' ἑαυτὰ τῆς δίνης, καὶ οὕτω μὲν κινεῖσθαι τὴν γῆν τὸν τρόπον τοῦτον τὸν εἰρημένον ἐπὶ τὸ μέσον· αὐτὸν δὲ τὸν τρόπον τὸν εἰρημένον ἐπὶ τὸ μέσον ὅλον ὅλα αὔξεσθαι κατὰ τὰς ἐπιφάνειας τῶν ἐφάπτων σφαίρων· δίνῃ δὲ φερόμενον αὐτὸν ὃν ἂν φασὶν ταῦτα ἐπιτελεῖσθαι».

2) Διογ. Λαερτ. αὐτόθι· «τοῦτον δὲ ἔνα κοσμοποιούμενα πολλοὺς κόσμους τὸ μὲν σφαῖρον κάδυρον καὶ σκιῶδες, ξηραινόμενα καὶ σκιρτώμενα ἐν ἑνὶ τοῦ ὅλου δίνῃ, εἶτ' ἐπιφερόμενα τῶν τῶν ἀέρων ἐπιτηρεῖσθαι φύσιν καὶ κ.τ.λ.» Ἰδ. Ἀριστ. Περὶ τῶν ἀρετ. Α' 4. Γ' 10. 13 Ἐπιτ. Ἐπικ. Α' 632. 550.

221

Δημόκριτος.

Ψυχολογία καὶ φυσιολογία τῶν ἀτόμων

Μετὰ τὴν φύσιν καὶ κοσμοποιΐαν τῶν ἀτόμων λόγον ἄξιον εἶναι καὶ ἡ ἀνθρωπολογία καὶ θεολογία αὐτῶν, ὁμολογοῦσι μὲν ἐν ἀρχῇ ὁρᾶν τὴν τοῦ ἡροσιδοκίου, ἀλλὰ διαφερόμενοι αὐτῶν ἐπὶ πλεῖστον ἀνοσιότητα καὶ ἀκολασίαν καὶ ἀμορφίαν, τοῦ Δημοκρίτου ἰδιαζόντως ἐναλλοκοσμικὸς καὶ εἰς τὴν ἐπήγειον ἐν πάλαι λόγιον κατὰ τὴν γενικὴν ἀρχὴν τῆς ὀλότης. Ἡ κατὰ τὸν Δημόκριτον ἀρρήτου τὰ ἐνόρατα πάντα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἐκ τῆς σηκώδους μέν, ὅμως ὅμως κατὰ μέρη καὶ διεσπαρμένα τὸ σῶμα, ἀλλ' ὁλόκληρα ἐκ τῆς ψυχῆς καὶ αὐτόλογος. Ἐστίν δὲ παρὰ [illegible] Δημόκριτον τὴν ὀλότητα διαφέρει μὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχὴν [illegible], καὶ παρὰ πάσαν τὴν ἄλλην καὶ δαιμονίαν κατασκευὴν [illegible] διαφέρει τῶν ἄλλων σωμάτων καὶ ζώων μόνον τῇ ἰδίᾳ φύσει καὶ δεινοτέρᾳ ἐνεργείᾳ, ἀλλ' οὐδεὶς λόγος παρ' αὐτῷ περὶ μετενσωματώσεως ψυχῆς προσαρμόζουσα τοῦ σώματος ἀναλόγως τῷ δεινότι αὐτοῦ, ἐπηρεῖται δὲ καὶ τὰ σπερμάτια τὰ φαινόμενα ἐν τῇ αὐτῇ μηχανικῇ κινήσει καὶ ἀλληλεπιδράσει τῶν ἀτόμων, ἀπὸ τῶν ἀδιαφόρων πάντων τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ τῶν ἀτόμων τοῦ σπερμάτος, τῶν ἐπεχόντων θέσιν ψυχῆς καὶ νοῦ ἐν τοῖς σώμασι. Ταῦτα, κατόπιν ἔρχεται τὴν αὐτὴν παιδη-

---

1) Ψ. Πλουτ. Περὶ τῶν ἀρεσ. 4.00 δὲ Δημόκριτος πάντα μετέχειν φησὶ ψυχῆς πᾶσαν, καὶ τὰ σκληρὰ τῶν σωμάτων, διότι ἀεὶ διαφανὲς ἐστι θερμοῦ καὶ λεπτομεροῦς μέλειν, τοῦ φύσιν διακοσμοῦντος. Ἴδε καὶ Πλουτ. Περὶ τοῦ ἀρ. Α' 1. 4 Ἔστω γὰρ [illegible] τὸ φῶς εἶναι σὲ περὶ Πλάτων καὶ ἐπαλλάξαν καὶ Δημόκριτον σέλας.

229

τα ὁρᾶν τὰ ἄγκα, ὅμως διαφέρουσιν αὐτῶν κατὰ τὴν μολόλυνσιν, τὸ μέσον γὰρ τὸ σφαιροειδές, ὡς λοιπὸν δὲ ἰσόμορφα ὄντα καὶ ἀκέρωτα ἀναλογοῦντα τοῦ σώματος, ἐσχηματίζετο, ἐὰν μὴ συνεπιπαίοντο ὑπὸ τῆς ἀναστυμίας, τὸ μὲν κατωτέρω τὴν ἔξοδον αὐτῶν, τὸ δὲ ἀναχωρούσας ἐκ τοῦ περιέχοντος τὰ διαφέροντα. Καὶ κυρίως μὲν ὅλως τὰ ἄτομα τοῦ ὁρᾶν διαφορέτα δι' ὅ-γον τοῦ σώματος, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ παρουσία αὐτῶν εἶναι αἰτία πάσης αἰσθήσεως καὶ ἡμῶν καὶ ἀλόγων ζῴων καὶ φυτῶν, ὅμως δὲν παράγουσι ἀναλογοῦν τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ἀναφαίνεσθαι τὴν νόησιν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὴν ὀργὴν ἢ τὸν θυμόν, καὶ ἐν ἅπασι τὴν ἐπιθυμίαν.[1]

---

1) Ἀριστοτ. Περὶ ψυχ. Α' 2. [illegible] Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ ὁ Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ ὁ Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ ὁ

Δημόκριτος

Καὶ ἐν τῇ ἐπιγραφῇ δὲ τῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως τῶν ἐναντίων πρῶτον ὑπαρχόντων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς καὶ περὶ αὐτὰ συμβαινόντων, συμφωνεῖ μὲν ὁ Δημόκριτος τῷ ἐμπεδοκλεῖ ὅτι τὰ ὅμοια διὰ τῶν ὁμοίων γίνεται γνωτά, καὶ δὴ διὰ τῆς ἐπαφῆς τῶν ἐναλλὰξ ἀπορρεόντων ὁμοιοδῶν μορίων ἢ ἀπορροῶν, ἀλλ' ἀκριβέστερον ὁρίζει τὰς ἀπορροὰς ταύτας οὐ τινα εἴδωλα (ἢ εἰκόνας), τοιαῦτα οὖν τινα ἀπορρήματα τῶν σωμάτων, καὶ τὸν ὀνομαζόμενον ἐπιδολὴν καὶ κατασλάσιν αὐτῶν, τινοῖνα σφῶτον καὶ ὀγκελίζοντα τὸν σίρφ ἀέρα καὶ οὕτως ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν ὀντάλων καὶ ὁμοιοδῶν ἀπορροῶν ἢ εἰδώλων τῶν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων ἀπορρέοντων (§ 44). Οὕτω δὲ γινώσκεται οἱ ἀισθήσεις διὰ ἔχουσι [illegible] αὐτὸν ἐπόρειαν καὶ ἀκριβείαν, ὡς μὴ ἐξ ἴσου αὐτόθεν καὶ [illegible] πορεύεσθαι τοῦ ἀέρος, μηδὲ σταθῶς καὶ ἀσυγχύτως τῶν ἐν αὐτῷ εἰδώλων [illegible]. Διὸ καὶ ἐνίοτε γνῶσιν λαμβάνει διὰ τῶν αἰσθήσεων [illegible] θεωρεῖ ὡς ἐπιφανῆ καὶ ἀνεμπόδιστον, ὡς γνώμην σωστήν, προαιρεῖται δὲ ταύτην ἐνίοτε διὰ τῆς νοήσεως ἐπιζητούμενον, τὸν γνώμην τὸν γνησίαν, καίτοι καὶ ἀν-

---

1) Πρβλ. Λεξικὸν ἑλληνικ. ὑπὸ Μαδηρ. Ζ' 138 ἐν τοῖς Κανόσι δύο φησὶν εἶναι γνώσεις, ἡ μὲν διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἡ δὲ διὰ τῆς διανοίας, ὧν ἡ μὲν διὰ τῆς διανοίας γνησίαν καλεῖ, προσφαρδοῦσαν αὐτῇ τὸ σαφὲς καὶ τὴν ἀγνοίας ἀφίστησι, ἡ δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων σκοτίαν ὀνομάζει, ἀφαιρουμένης αὐτῆς τὸ σαφὲς διάγνωσιν τοῦ ἀγνοοῦντος ἀφανίζει. γράφει δὲ κατὰ λέξιν ὁ γνώμης δὲ δύο εἰσὶν ἰδέαι, ἡ μὲν γνησία ἡ δὲ σκοτία· καὶ σκοτίας μὲν τὰς ὄψεις λέγει καὶ ἀκοὴν, ὄσφρησιν, γεῦσιν, ἁφάς· ἡ δὲ γνησία, ἀσυκεκρυμμένη ταύτης».

τὴν μὲν οὖν ἐξ ἀρχῆς ἀρχὴν, ἣν ἔφαινον, καὶ μόνον διαιρέσεσι καὶ μείξεσι καὶ πράξεσι καὶ παθήσεσι τῶν σωμάτων ἄλλων. Καὶ τὸν μόνον δὲ μὲν διὰ τῆς τοιούτου φύσεως ὁ Δημόκριτος οὐ μόνον δυσχερῆ καὶ νῦν ἔτι πρὸς τὴν προσωλαρίνων, ἀλλ' ἔτι καὶ, σφριγοῦντα εἰς ἓν ὅταρ τῶν ἀτόμων καὶ τὸ κενὸν, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ὁποῖον εἶναι ἕκαστον τῶν ὄντων, ὡς φησι Ἀριστοτέλης· ἢ εἴπερ μὲν νοῦν ὅλα ὅσον ἕκαστον ἐστὶν ἢ οἷα ἐστὶν οὐ νοήσειν, ἀπόρον δεδήλωται· ἢ γινώσκειν δὲ χρὴ ἄνθρωπον τῷδε τῷ κανόνι τὰ εἰδῶν ἀποίησαι· ἀδυνατεῖ μὲν δὴ καὶ αὐτὸς ὁ φόβος ἅμα εἰδῆ αὐδὲν ἔφαμεν περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπιφρονεῖν ἑκάστου καὶ ὄψεσι· ἢ τὸν ἕκαστον γινώσκειν ἐν ἀπόρῳ ἐστὶ ..... ἐν βυθῷ γὰρ καὶ ἀληθείη. Ἐπὶ ταῦτα δὲ ἀδέξασθαι λόγοι ἂν τὰ τοῦ ἀρχαίου καὶ τοῦ [illegible] φρονεῖν καταλήψεσι τὸν Δημόκριτον ἐν τοῖς Ἑκαδίκοις[3]. Ἀλλ' ἡ φρονεῖν φησι τοῦ φυσικοῦ ἐπιβάλλοντος σχε-

---

1) Θεοφρ. Περὶ αἰσθ. καὶ αἰσθητ. 28· περὶ δὲ τοῦ φρονεῖν ἐστὶ τοιοῦτον εἰρῆσθαι, ἅμα γίγνεσθαι συμβαίνει ἐμφύσιν τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν· ἐὰν δὲ συνίδρυμα ἢ συνεστῶτος γένηται, μεταβάλλειν φασὶν αὐτ. Ἔστι δ' ἱστορ. Περὶ ψυχ. Α' 2.405 α, 8 καὶ Μετὰ τὰ Φυσ. Δ' 5. 1009 α, 25

2) Sext. Ἐμπειρ. πρὸς ἀνάλογ. 136-137. Διογ. Λαερτ. Θ' 72 Κικερ. Acad. II, 32.

3) Τοιοῦτος ἦσαν ὁ Κοφώδης (Ρόβε. Πρωτ. Ἕρμ. Κρ. 4, 1), καὶ ἄλλοι παρὰ Sext. Ἐμπειρ. (Θεόφραν. Ὑπόλοιπ. Α' 213), ὡς φησι ἀπὸ γὰρ τοῦ τοῖς μὲν φαίνεσθαι τὸ μὲν τοῖς δὲ σκληρὸν, τὸν Δημόκριτον φασὶν ἐπιφέρεσθαι τὸ μὲν τὸ γλυκὺ κοῦφο ἔτναι μὲν σκληρὸν, καὶ διὰ τοῦτο ἐπιφέρεσθαι τὸν οὐ μᾶλλον φανὲν, συμβαίνειν ὄντων.

μόυριτος

Ἐκεῖνον μόνον ἀγνοοῦν, ὅμοιον ἐκείνῳ τῷ ἐν Ἐπιδαύρῳ εἶναι δὲ ὁ Δημοκρίδας ἦτο σοφιστὴς πάσης ἀσεβείας ἐλεύθερος, οὐδὲ συμβιβάζεται σφᾶς ἐναντίον οὐδὲν ὅσα δογματικῶς ἀποφαίνεται περὶ τῶν ἀλόγων ἢ τῆς εἰς ἑαυτὸν προμηθείας πάντων τῶν ὄντων.

Θεωρία καὶ δαιμονολογία τοῦ Δημοκρίτου.

Τὰς φυσικὰς ἀρχὰς τοῦ Δημοκρίτου εἶναι σύμφωνα καὶ ἡ θεωρία καὶ δαιμονολογία αὐτοῦ. Ὁ κόσμος ὅλος ἐκ τῆς τυχούσης ἀνευ βιβαίας κατασκευάζεται μόνον εἰς πάντα δεῖ τῆς ὑλικῆς οὐσίας παρὰ τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν, οὐ τὸ δεῖν [illegible] παραδεδεγμένως. Διὰ τοῦτο ἐκεῖνος γίνεται λόγος παρὰ Δημοκρίτῳ καὶ τοῦ θείου ἢ περὶ θεῶν ἀγνοίας καὶ ἀνοήτου, ἀπὸ τούτου οὐδὲν ἄλλο κοινὸν εἰμὴ τὸ ἄτομα, καὶ μόνοι τὰ σωμάτων ἐξ αὐτῶν, τὰς κοινὰς ἀρχὰς, τὰ ἐν μόνῳ ὑλικῇ ὑπάρχοντα ἐν πᾶσι καὶ καὶ ἐν πᾶσι, κατεγρησμένως δὲ καὶ τὰ ὑπόλοιπα κοινά. Ἐξ αὐτοῦ δὲ τοῦ θείου τῆς ἐξαιρετικῆς σοφίας δεῖ ἐκφαίνει ὁ Δημόκριτος εἰς θεοὺς μεγίστους, ὅστις ὁ μεγάλος καὶ ἄλλος ἀπὸ αὐτῶν, ἀμὰ θαυμαστῶ κατὰ τὸ σχῆμα εἰς σφαῖρα ἀμφῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦτο ἐκ φόβου διὰ ἐν τῇ μεθόδῳ συμβαινόντων κλαδικῶν καὶ φοβερῶν φαινομένων ἐφάνης, φησὶ, τὰ ἐν τοῖς μετεώροις

---

1 Ἐκδ. Ἐπικ. αὐτοῦ.
2 Ἐρωτ. ἀπὸ Κρ. 4, 1. Ἐκδ. Ἐπικ. ἀπὸ Μαδρ. Ζ' 382
3 Κρατίν. Ἀκ. κατὰ λόγον. Α' 4 κ. Ἐρωτ. Ἐκ τοῦ ἀρχ. Β' 3

σαδήματα οἱ σοφοὶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ βροντὴν καὶ ἀστραπὴν πεφασμένοις τε καὶ ἄστρων συνόδοις, ἥλιόν τε καὶ σελήνης ἐκλείψεσι, ἐπιμαρτυρεῖν, θεοὺς ἀφορμὴν τοῖσδε αἰτίους εἶναι (Βεβ. Ἑρμογ. περὶ Μάθημ. Θ' 24)[1]. Μετ' ὀλίγα ὅμως τοῦτα ἐφράσε ὁ Δημόκριτος ὅτι τὰ περὶ θεωρουμένων καὶ θεωρουμένων γεγραμμένα καὶ σαλευόμενα δὲν εἶναι σαφῆ σήματα καὶ ἀποκάλυψα τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅτι σημαίνει ὁ περὶ ἡμᾶς ἀὴρ εἶναι σύμβολον σαφεῖς δαιμόνων ἀφάνειαν καὶ κακοποιῶν, γεννηθέντων μὲν ἐκ τῶν τοῖς ἀέρων καὶ ἀνθρωπίνης μορφῆς, διαφορέντων ὅμως τῶν κοινῶν θρεπτῶν κατὰ τὸ ὑπόφυσις τοῦ μεγέθους καὶ τῶν μεγάλων μακροχρονίων καὶ ὅτι ἐκ τῶν ἐκείνων ἐναέρων ὄντων εἴδωλα ἀποτρόπαια, καὶ [illegible] πολλοστόμενα γίνονται σοφίας ὁρατὰ καὶ ἀόδυτα τοῖς τε ἀνθρ[illegible] ἀνόμοις βίοις καὶ παρέχουσιν αὐτοῖς ἴσως οὐ μόνον τὸν εἶδος καὶ τὴν ὄψιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἠθῶν, προθέσεων καὶ διαγνώσεων ἐκείνων, ἀφ' ὧν προέρχονται. Ἐκ τῶν αὐτῶν εἰδώλων ἤρξατο [illegible] μαντικὴ καὶ τὰ ὄνειρα τὰ προφητικά, ὅσον τὰ καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τὸν ὕπνον φανταστικῆς, καὶ αὐτὸν ἐκ τῶν δαιμόνων ἀποιδέν ὡς τὰ εἴδωλα τὰ ἀφορμόμενα ἀπὸ τῶν περὶ ἡμᾶς ὄντων καὶ γιγνόμενον.[2]

---

1) Βεβ. καὶ Κυρ. Πρόλογο. 68. Ἐκδ. Ἑλ. Θ' 408.

2) Βεβ. Ἑρμογ. περὶ Μάθημ. Θ' 19. ὁ Δημόκριτος δὲ εἴδωλα ἔλεγε μόνον ἐμφαίνεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ ἔλεγεν τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιὰ τὰ δὲ κακοποιά· ἔνδον καὶ ἐξωθεν εἰσιέναι ἐκείνων εἶναι δὲ ἐκεῖνα μεγάλα τε καὶ ἀνομοιόμορφα καὶ ἀνόμοια μὲν, οὐκ ἄθανατα δέ, προσπαι-

Δημόκριτος

Ἠθική καὶ Πολιτική τοῦ Δημοκρίτου.

Αἱ ἡδοναὶ ἀρχαὶ τοῦ Δημοκρίτου δὶς φαίνονται μὲν ἐκφυόμεναι ἐν πλείστῃ ἀνωφελείᾳ ὁρᾷ τὰς φυσικὰς αὐτοῦ θεωρίας, καὶ στερεοῦνται δὲ καὶ ἀπὸ ἐν μεροσυμφέρειας φύσεως καὶ ἐν ἀσυνταξίαις παρέχουσι μόνον ἀρετὰς τινὰ εἴδεα τῆς ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἀναλύσεως καὶ ἐμπειρίας, ἅμα εἶναι σφόδρα ἀξιοῦν ἀξίας, καὶ ἡδόνας ἐν ρύθμῳ τὸν ἀνθρωπίνου βίου καὶ τὰς ἀνθρωπίνας ἐνεργείας καὶ ἀξιώματα καὶ ἀρετὰς καὶ ἀρετὰς ἐκείνων μόνον ἀγνὰς καὶ καθαρὰς τῆς ἀρχαιότητος. Ὅλως ἀποκτεῖται μὲν ὅτι ἐστὶ ὅρος ἡμερόφρων καὶ ἀφιλόφρων ἔρως καὶ ἀδελφός, βίος ἀνόμολος μόνῃ ὅτι ἀποκαθιστᾷ (σελ. 229) [illegible] ἀνθρώπου τὸν

νον καὶ τὰ μέγιστα τοῦ ἀνθρώπου δεινοῦ [illegible] ἀρετὰ. ὅθεν τοῦτον αὐτὸν φανέντα γαβόντες οἱ σοφοὶ ἔστενοσαν εἶναι θεόν, μηδενὸς ἄρον παρὰ ταῦτα ὄντος θεοῦ τοῦ ἀνθρώπου μόνον ἴσταται. ορθ. καὶ Πρωτ. ἐν τῷ ὅρῳ. Η 10, 2. «φησὶ Δημόκριτος ἐμπαλαιοῦσθαι τὰ εἴδωλα διὰ τῶν πόρων εἰς τὰ σώματα καὶ ταῖς κατὰ τοῦ τόπου ὅθεν ἐπιπροσέρεται φαίνεσθαι δὲ ταῦτα πάντων ἀστέρα καὶ κυκλῶν καὶ ὑετῶν καὶ πάντων, μάλιστα δὲ μὲν γὰρ ἐκεῖ σέβεσθαι καὶ δεδοικέναι τὴν φύσιν τῶν ἐπιφανομένων ὁμοιότητας, ἀρχὰ καὶ τὰ κατὰ τὴν μορφὴν καὶ μεγέθη καὶ ἰδέαν καὶ σχέσιν ἐμφαίνοντα ἀνθρωπόμορφα, καὶ προσέθετο μετὰ ταῦτα ἄνοιαν ἔμφρονα φύσιν καὶ διανοεῖσθαι τῶν ἐπιφερομένων ἐπὶ τὰς μεθέξεις αὐτὰ δόξας καὶ διαφορεῖν εἰς ὄψεις, ἄλλον ἀνάρθρον καὶ ἀσύνδετον φθεγγόμενα ὁμοιοῦσθαι τὰς ἐπινοίας». Περὶ ἐπιστήμης ορθ. αὐτόθι Ε' 7,6. καὶ περὶ εἰδώλων. Ζ' Πρωτ. Περὶ τῶν ἀρ. Δ.Δ.

Δημόκριτος

βίον διάγειν ὡς οἰκείοτα εὐθυμηδόνα καὶ ἐλάχιστα ἀνιηδόνα, ἀφ' ἁπάσας ἐκφύγειν· τοῦτο δ' ἂν εἴη εἰ μὴ ἐπὶ τοῖσι δημόκριτος τὰς ἡδονὰς καλοῖεν (ἀπ. 7). Ἡ ἀφανοῦς δικαιοσύνη καὶ εὐδαιμονία τοῦ βίου δεῖ ἐξαρτᾶται οὐκ ἐκ τῆς πλήθους ὑλικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, οὐκ ἐκ τῶν ἀναγκαίων ἡδονῶν καὶ ἀναφαίνεται τοῦ βίου, ἀλλὰ τὸ μὲν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς, τῆς φρονήσεως, τῆς εὐβουλίας, τῆς ὀρθοφροσύνης, τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης ὁ σοφὸς ἄθαμβος ἄφιξις σάλου, ἡμιωλάτη οὖσα (ἀπ. 34) καὶ ἀγαν· ἀμφοῖν αἰτία ἡ ἀπάθεια τοῦ μετέειναι (ἀπ. 28) τὸ δὲ καὶ μάλιστα ἐν τῇ ὁρμῇ ἐκείνοι ἀφροσύνας τοῦ ἀνθρώπου, ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ εὐθυμίας ἢ εὐπαθοῦς, ἐν τῇ εὐδυναμίας καὶ ἀλαζονείας (ἀθαμβίη) τῆς ψυχῆς· εὐδαιμονίη ψυχῆς καὶ κακοδαιμονίη οὐκ ἐν βουκόλοισι οὐδὲ ἐν χρυσῷ· ψυχὴ δ' οἰκητήριον δαίμονος (ἀπ. 10-11) ἡ ἀκαταστασία καὶ ἡ λοιδορία εὐτυχία καὶ εὐφροσύνη δεῖ συμμετρίας καὶ μεταβάλλειν τὰ πάντα ἐκ τοῦ βίου ὀλίγον, ἐ ἀποφεύγει μὲν τὰς ἄκρας καὶ τὰς ὑπερβολὰς, δι' ἐπιδιώξεως δὲ τὰς συμμέτρους τὰς ἐπιδεκτικὰς δυνάμεων, ἐπιτεύξει δὲ αὐτάρκειας, σωφροσύνης, ἐγκρατείας καὶ ἐπιμελείας τῶν ἀγαθῶν ἀμφῶν ὁρμῶν καὶ πάθων, διὰ τῆς ἀνδρείας τῆς ἐπ' ἀμφῶν αὐτῶν, τῆς πάντων δυσχερειῶν καὶ ἀνδρείας. ἐ Ἀνθρώποις, φησὶ, εὐθυμίη γίνεται μετριότητι τροφῆς καὶ βίου ἐπιμελείᾳ, τὰ δὲ μέγιστα καὶ ἀναγκαιότατα μεταστάντων τε φυσικῶν καὶ μεγάλας συμφορὰς ἐμποιεῖν τῇ ψυχῇ· αἱ δ' ἐν μεγάλοις διαστήμασι κινοῦσαι τὴν ψυχὴν οὐκ εὐδαιμονίας εἶναι οὐδ' εὐθυμοποιοῦσα (ἀπ. 52). καὶ ἀγαν· τοὶ εὐθυμέεσθαι μάλιστα χρὴ μὴ πολλὰ πρήσσειν μήτε ἰδίᾳ μήτε δημοσίᾳ, μηδὲ ἄλλο ἢ τοῦτο ὅσον τε δύνασθαι αὐτὸν ἐπιτάσσειν τῶν ἐπιτεῖ καὶ φόβον ..... καὶ γὰρ εὐθυμίη ἀναφαίνεται τῆς

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

μεγαλοψυχίης» (απ. 32) Δημόκριτος περὶ τῆς ἐναντίας ἀρετῆς τοῦ θυμοῦ τοῦτο εἶναι φησὶν ὑπόμνημα εἰς τὸν ἄριστον βίον παρὰ τὸν ἔρωτα «διὰ τὰς πορείας ἐξ αὐτοῦ ἀνάγκας τε καὶ ἀρετὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων»[1].

Κάθαρσιν δὲ τῶν ἀνθρωπίνων εὐδαιμονίαν εἶδνον εἰς τὴν ψυχήν, οὐ τῶν μὲν τὰς ἀρετὰς ἢ ἀσεβείας τῶν πράξεων ἐπορθῷ πρόθυμα ἀπὸ τῶν ἡδονῶν καὶ ἀπὸ τῆς διαθέσεως, καὶ ἀγαθὸν ἢ κακὸν θεωρεῖ οὐ μόνον τὴν πρᾶξιν τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου, ἀλλὰ καὶ τὸν ἐσκεμμένον λόγον αὐτοῦ· «ἀγαθόν, φησί, οὐ τὸ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ τὸ μηδὲ βούλεσθαι» (απ. 38)· καὶ πάλιν «χαριεστάτη οὖσα ὁ βίος πρὸς τὴν ἀμοιβήν, ἢν ὁ εὖ δρᾶν προσῃρημένος» (απ. 62) ὅτι δὲ [illegible] τὴν δικαιοσύνην τῆς ἀδικίας, καὶ ἐπαίνων μὲν [illegible] πρόφασιν ἀλαζονείας ἔχειν· δι' κακίας δὲ ὡς πρόφασιν τα[illegible], ὅτι τὸ ἀδικεῖν θεωρεῖ ἐλαττῶδες τοῦ ἀδικεῖσθαι (απ. 111 καὶ 224), συνιδὼν δὲ πάσαν δύναμιν ἀνθρώπου εἰς τοὺς ἀδικουμένους καὶ χρείαν ἐπιφορτίας ἀφίησι, φησί, «παραδίδον καὶ τοῖς δεομένοις ἐκ τῶν ἐόντων» (απ. 243), καὶ ἀδικουμένους τιμωρεῖν κατὰ δύναμιν χρὴ καὶ μὴ παρίεναι· τὸ μὲν γὰρ ἐναντίον δίκαιον καὶ ἀγαθόν, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἄδικον καὶ κακόν» (απ. 202). Ἀγνοεῖται αἰσθησιαλὰν ἀσαφῆ καὶ ἐν τῇ φυσικῇ (απ. 4. 62–66). Καίτοι δὲ φησι ὅτι «ἀνδρὶ σοφῷ πᾶσα γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρὶς ὁ κόσμος ἅπας» (απ. 225)

---

1 Απ. 173 παρὰ Κλήμ. Στρ. Ε' 128. [illegible] 181 παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. 46, 16.

230

ὅμως μὲν τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἱστορίαν τῶν παντῶν θεωρεῖ ἀναγκαίαν· εἰς μὲν ἱστορίαν τῶν σοφῶν, εἰς ἀναγκαίαν δὲ πρὸς τὸ εὖ εἶναι τῶν σοφῶν ὑποτίθησι πράξεις μὲν τὴν εὐφυΐαν τῶν σοφῶν καὶ τὴν ἀσφαλῆ τῶν ἔργων παραμυθίαν, ἔσεις δὲ τὸ σέβας καὶ τὴν ἱστορίαν εἰς τοὺς κειμένους νόμους καὶ τὴν παιδοποιΐας ἀρχάς, ἐπὶ εἰς τὰς ἀρχὰς ἐμφαίνει τὴν ἀρετὴν, τὸ σπέρμον καὶ ἀφυαιρεῖς τῶν ἐν ἀρχῇ καὶ ὑπηρεσίας ὄντων· τὰ κατὰ μὲν σῶμα χρεὶν τῶν φυσῶν μεγάλα ἔχεσθαι δοκεῖ ἀνθρώπῳ εὖ, μήτε φυτικὰ παρὰ τὸ ἐπιτρέπειν μηδὲ ἰσχὺν ἑαυτῷ σπουδάζειν παρὰ τὸ χρηστὸν τοῦ σώματος. Βόρος γὰρ εὖ ἀρμόζει μεγάλῃ ὀρθῶς [illegible] μὲν τοῦτο πάντα ἐν, καὶ τοῦτον σύμμετρον πάντα [illegible] θηρεύειν τὰ πάντα διαφέρεται» (σελ. 212).

Βιβλιογραφία. Τὰ [illegible] σφαλμάτων ἰδίᾳ περὶ Δημοκρίτου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ Ἀτομικῶν ἐκεῖν τῶν ἀρχαιοτέρων (Schleiermacher, Burchard, Papencordt, Ritter, Heimsoeth καὶ ἄλλων), ἀξιοσημείωτοι εἶναι·

F. Johnson, Der Sensualismus des Demokritos und seiner Vorgänger mit Bezug auf etc (σφαλ.) 1868.

L. Liard, De Democrito philosopho, 1873

Fr. Kern, Ueber Democrit von Abd. und die Anfänge der griechischen Moral-philosophie (εν Zeitsch. für Phil. und philos Krit.), 1880.

Οἱ Ἀθηναῖοι.

§ 41 Ἱστορία τῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηναίων.

Εἰσηγείσθω ἱστορ. τῆς Βιβλιοθήκης Β. Ἀθηναίων Τ. Α' σ. 126.

Πλάτων καθ' ἑαυτὸν ὁμοφωνεῖ κοινῇ τὴν τῶν ἀθάνατον θεῶν τιμὴν παρ' ἕλλησιν ἐγένετο Πρόκλος ὁ ἐξ Ἐφέσου ἢ Μυρέων ἢ ἐξ ἑκατέρων τῶν δράκων, ὅπως ἡ ἀρχαιοτέρα ἀναλογία καὶ ἀκριβεστέρα πολυσύνθετος τῆς θεωρίας φαίνεται ὀρθοφορίαν τῶν ἐκείνου μαθητῶν ἢ εἰκόνα Δημοκρίτου τοῦ Θαρσείου ἢ ἄρχων Ἡροιδιάδου ἢ Ἀθηνοφίλου, Ἀβδηρίτης. Καὶ ὁ μὲν Πρόκλος, ἐσόμενος πολίτης ἐμπειρίας ἢ καὶ μικρὸν ἀρεσθέστερος τοῦ Ἡροιδειείου, ἤκουσεν ὑπὸ μόνας, τοῦ Βαρμενίδου, καὶ τοῦ διαφόρου τοῦ Ἐλεάτου βαδίζων ὁδὸν ἐν τῇ ἐκφάσει τῶν ὄντων καὶ μικρὸν[1] ὁ δὲ Δημόκριτος γεγονὼς πάντα κόσμῳ μαθόντα, νέος κατὰ ἀρεσθένην ἐν Ἀναξαγόρᾳ, ἢ καὶ ἄρχων μόνας, ἐν κοσμῷ ἐκείνου ὡς περὶ τὰ 40 ἔτη, κατὰ τοὺς ἀκμαιοτέρους χρόνους φαίνεται ἐν ἤπειρῳ τοῦ Ξερξείου, γεγονὼς δὲ ἀρχὴ τὰ 470-465 ἀνέδαμεν ἐν ἤπειρῳ

---

[1] Διόγενης παρὰ Ἐμπ. Φυσ. 28, 4. ὀρθ. καὶ Διογ. Λ Θ' 30. Κ. Ἀρ. Πρόλ. 6, 6. Ἀμπ. Περὶ μετ. καὶ ἀθρ. Α' 8. Παρὰ τὰς πηγὰς ταύτας καὶ ἄλλας τῶν ἀρχαιοτέρων μαθητείας δεικνυμένων τῶν ἐπομένων τοῦ Πρόκλου τὸ μὲν αὐτὸ ὁ Κόκκορας (Διογ. Λ. Ι. 18), ἐκ δὲ τῶν νεωτέρων ὁ Ε. Rohde (ἐν Verhandl. der 34. Philologenversammlung zu Trier 1877 κ. ἐν Jahrbb. zur Phil. 1882), ὡς δὲ ἀντιλέγουσιν τὸν Η. Diels (ἐν Verhandl. der 35. Philologen- ἐν Kiel 1881 κ. ἐν Rhein. Mus. 1887), καὶ τὸν Ρ. Natorp (ἀνάδοσις)

ὑστερβάλλοντα καὶ ἔτη τῆς τῶν 100 ἐτῶν (Διογ. Θ' 41-43). ἐνήνεν εἰς οἶκον εὔσχημον τῶν Ἀβδήρων, κατὰ τινα εἴδωλον ἀνθρωπόμορφον φιλοτιμήσαντα τοὺς Ἕλληνας ἐπιδείξαντα ἐξ Ἑλλάδος, ἐρωτηθεὶς περὶ τὴν παλαιὰν ἀγχιστείαν καὶ πορισμὸν τῆς ἰδίας ἀγωνίας, ἐπιστολὴν μὲν ἐν γραμμάτοις ἢ σοφιζόμενος τὰ συγγράμματα τῶν τότε παρ' Ἕλλησιν ἐπὶ σοφίᾳ μέγα ὄνομα ἐχόντων. ἐπὶ σοφίᾳ μέγα ὄνομα ἐφέρετο, ἐπιμελῶς δὲ σεμνύνεις μαθὼν ἐν τῇ Ἀσίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, καὶ ἐν ἀποστάσει τὴν γῆν καταγράφειν τε δὲ τῶν καὶ ἐμπειρτὸν ἀνθρώπων μὴν σχεδὸν ἐπιστήμην ἐπιστολεῖν τὰ μὴ κοῖλα, ἢ ἄστρων τε καὶ γῆς σχέδιας εἶναι καὶ γνῶν ἀνθρώπων σχέδιον ἐπίστασθαι καὶ γραμμάτων πρόσεσιν μετὰ ἀποδείξεως ἀνδὶς κατ' με παγίσαφεν, οὐδὲ τὸ λίθοδον καλούμενα ἠθοποιΐας, οὐν τοῖς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἐπ' ἔλεγχ ὀρθόκοντα ἐπὶ γῆς ἐγεγήδειν»[1]. Καὶ ὁ μὲν χρονικὸς οὗτος ἀποδιδόμενος τῶν 80 ἐτῶν ἴσως ἐνόμιζε τὴ γάδος, εἶτα τρόπον τοῦ Α (= αὐτὸ) εἰς Π, εἶτε ἐνδοχὴν τοῦ Β = αἴτε ὡς Β = 80[2], ἐὰν καλοῦμε ὁ χρόνος περὶ ἀποδημιῶν εἰς ἕνεκα μόνον χώρας ἐκτὸς ἢ ἐξ Ἑλλάδος οἰκουμένων[3]. Οὐς ἤδεον ἅμα μένει ἀναλεγ-

---

1 Παρὰ Κλήμ. Ἀλεξ. Στρ. Α', 69 Εὐσ. Προπ. Εὐαγ. Α' 4, 23. πρβλ. καὶ τὰ Διογ. Λαερ. Θ' 34-35 ἢ Αἰλιανοῦ Ποικ. Ἱστορ. Δ' 29 «τὴν παρὰ Δαμασίππου τοῦ παλαιοῦ νόμον εἰς ἓν μόνον κεφάλαιον τοῦς ἀδελφοῦς τοῦς ἑαυτοῦ, Ἐ' ἀρχαῖον μόνον μαθὼν ἐφάδιον τῆς ὁδοῦ τὰ γειτὰ τοῦς ἀδελφοῦς εἶπον»

2 Θεοδωρ. Στοιχ. Α' 98, 3. «ὑπολαμβάνουσι δὲ καὶ Δημόκριτον παρ' αὐτοῦς (Αἰγυπτίοις) ἔτη πολλοῦς εἶτε καὶ σοφὰ διδαχθῆναι τῶν κατὰ τὴν ἀστρολογίαν»

3 Περὶ τῆς εἰς Ἀθήνας μετάβασιν αὐτοῦ φέρονται εἴδησιν ἀντιφατικαί βλ. Διογ. Λαερ. Θ' 36-37.

ρητον ὅτι ἐκ τε τῶν σκευῶν αὐτοῦ καὶ ἐκ τῆς γεωμετρίας τῶν γεγραμμένων ἀνδρῶν καὶ ἐκ τῆς ἀναγνώσεως καὶ μελέτης τῶν ἐπὶ τοσοῦτον φερομένων συγγραφῶν πολλοῦ καὶ ποικίλου πόνου γνώσεων, ἐξέδωκε δὲ αὐτὰς ἐν ὅλῳ σοφοῦ καὶ ποικίλου συγγράφεως (φυσικοῦ, μαθηματικοῦ, ἠθικοῦ, μουσικοῦ, γραμματικοῦ, πολεμικοῦ, ζωγραφικοῦ καὶ μηχανικοῦ),[1] ὅστε κατὰ τοῦτο οὐδεὶς τῶν πρὸ Ἀριστοτέλους φιλοσοφούντων δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς αὐτόν, δύναται δὲ νὰ θεωρηθῇ καὶ Ἀριστοτέλους τῆς πρὸ Βυζαντίου φιλοσοφίας καὶ οἱονεὶ πρόδρομος ἐκείνου, προδιδασκόμενος αὐτῷ ἐν πολλοῖς. Ὁμοιάζει δὲ τῷ Ἀριστοτέλει καὶ κατὰ τοῦτο, ὅτι καίτοι ἐν τοῖς φυσικοῖς ἀκριβοῦν τὰς ἀρχὰς τῶν Ἰωνικῶν, ὅμως ἐμμένουν, ἐὰν μὴ πάντα, ἀλλὰ τὰ πλείστα τῶν μέχρις ἐκείνου ἐπικυδεστέρων φιλοσοφημάτων καὶ μάλιστα τῶν Ἐλεατῶν. Καὶ εἰ μέλλει μὲν ἀεὶ μεταβιβαστέον ὅτι ὁμοῦ τῶν ἐκείνων ἐμμένει καὶ ἑτέρους φιλοσόφους, καὶ δὴ τὴν ἀδιαιρεσίαν παραδέχεται τινὰ φιλοσόφου τὸ Παντὸς, Μέγιστον Σύστημα,[2] ἀφ' οὗ ἐπόνει αὐτὴ, καὶ ἀσφαλῆ σῶσα, δὲν δύναται νὰ κοινωνῇ ἄνευ, ὅτι ὁ Δημόκριτος μεταχειρίζεται τὰ τοῦ Παντὸς καὶ ἐπίστευεν τοῦ Ἑνὸς ὡς ἰδίαν οὐσίαν, τὸ μὲν ὅλον τε εἰσηγητὴν τῆς ἀτομοσοφίας παρ' Ἕλλησι κατὰ κοινὴν ὁμολογίαν τῶν ἀρχαίων, ὅν ἦτο ὁ Δημόκριτος, ἀφ' οὗ ὁ Λευκίππος τὸ δὲ ὅλον καὶ ἐπιφανοῦς τῆς θεωρίας ταύτης ἐν Ἑλλάδι ἐπηρεάζεται εὐνοίας ἐκ τῆς

---

1 Διογ. Λ. Α' 15. 45. Βιτρύ. Ἐρεστ. 10, 32. Βιβλιοθ. de architectura (ἐν ὁρισμ.). Κρεδηνοῦν Ἐπιλεν. Θεωρ. Α 1.

2 Σέξτ. Ἐμπ. κατὰ Μάθημ. Θ' 363. Στράβ. ιε', 2, 25. Ἰωσηπ. Ἀρχ. Α' 3, Ἀθηναίου Γ' 126 α. Διογ. Λαερτ. ἐν Πρωτομίᾳ

ἐν τῇ φιλοσοφικῇ ἀναδείξει τῆς ἑρμηνικῆς φυσιολογίας καὶ ἄνευ λογικῆς ἐπιστήμης ἐξηύρεν. Οὐ μόνον δὲ κατὰ τὸ σωματικὸν καὶ ψυχικὸν, ἀλλὰ κατὰ τὸ ἐμβριθὲς τῆς διανοίας καὶ τὸ ὀντικὸν καὶ ἀκόλουθον τῆς ἐπιστημονικῆς μεθόδου ἐξέχουσαν ἔχει θέσιν μεταξὺ τῶν πρὸ Σωκράτους φυσικῶν. Καὶ τοι δὲ ὁ Πλάτων ἐπιμελῶς ἀποφεύγει πᾶσαν μνείαν τοῦ ἀνδρὸς, ὁμόφρα ἀντιπαθῶν τῷ ἀμφότερα γνωμῶν τῆς ἀλομορφίας, ὅμως καὶ ~~συχνάκις~~ καὶ ἀφανῶς μνημονεύεται ὑπὸ ἱστορικοῦ παρὰ πᾶσαν τὴν διαφορὰν τῶν ἀρχῶν.

---

1) Πλάτων φαίνεται ~~ἀπαλλαττόμενος~~ τοὺς Ἀτομικοὺς ἐν Σοφιστ. 246 α, καὶ Θαιτ. 155, κατὰ τινὰς δὲ καὶ Πολιτ. Ζ' 538 β καὶ Φιλήβ. 43 δ.

Ἔζησε δὲ ὁ Δημόκριτος καὶ ἡ ἀλομορφία ἐν ὀλίγῳ διαστήματι καὶ ὀλιγάκις παρὰ τὸν συγχρόνους καὶ ὑστερον ἐν μεταμόλῃ ἐγένετο. Μητρόδωρος ὁ Χίος ἐν τῷ ἀρίστῳ ἢ ἐμπίστῳ μαθητῇ τοῦ Δημοκρίτου, Ἀνάξαρχος ὁ Ἀβδηρίτης ὁ γεμάτος εὐδαιμονικὸς, μαθητὴς μὲν Μητροδώρου ἢ Διογένους τοῦ Σμυρναίου ἐν τῷ μαθητῇ τοῦ Μητροδώρου, διδάσκαλος δὲ Πύρρωνος τοῦ Σκεπτικοῦ, ἀκολουθήσας Ἀλεξάνδρῳ τῷ Μεγάλῳ εἰς τὴν Ἀσίαν καὶ ἔστη δαπανηθὲν ὑπὸ τοῦ τυράννου τῆς Κύπρου Νικοκρέοντος ἀποσφαγεὶς καὶ γεμὶς, εἶπε τὸν Ἀνάξαρχον δόγματον· Ἀνάξαρχον οὐ κτείνεις (Διογ. Λ. Θ, 58)[1], καὶ μάγιστα ὁ Λαοδικέως καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Τιμοκράτης, ὁ ἐν τῇ Ῥώμῃ αὐτοῦ ἀκολουθήσας κατὰ

---

1) Πρβλ. καὶ Πλουτ. Περὶ ἠθικ. ἀρετ. 10. Κυκ. Ἀρχ. Δ' 496 κ. ἑξῆς.

τόδε τὴν Δημοκρίτου, ἐν ᾧ ὁ τε Μανετώνης καὶ Ἀνάξαρχος καὶ Μητροδώρος φαίνονται συνδιαιτώμενοι τὴν ἀτομοσοφίαν μετὰ τῆς συνέσεως. Τοῖς συστήμασι αὐτοῦ ἀρχαῖς ἐχρήσατο ὁ Μητρόδωρος ἐν ἀρχῇ τῆς περὶ φύσεως συγγραφῆς αὐτοῦ γράφων· οὐδεὶς πώποτε οὐδὲν ἴδεν, οὐδ' αὐτὸ τοῦτο, οὐδέποτε ἴδαμεν ἢ οὐκ ἴδαμεν· τῇ δὲ ἄρα δι' ἔτεον ἀναστόφεις καὶ ἀρχὰς αὐτῶν ἐν συγγραφῇ ἀποσοδείσας. Τὰ δὲ παραπλήσια συγγράμματα τοῦ Δημοκρίτου, κατὰ τὴν διαλαβὴν Θρασύλλου τοῦ γραμματικοῦ (§ 14) ἀποβαίνει 15 τετραλογίας, καὶ τοῦ ὀνόματος τετραλογίαν τῆς ἀρχαιότητος[2] ἐπανόμενα καὶ ἀναφερόμενα τοσούτῳ πλείστῳ ἀριθμῷ, σοφίας, ἀνθρωπίνης, εὐνομίας καὶ μεγαλοφυΐας ἐν τῷ μέρει περὶ τὰ τοῦ Πρωταγόρου καὶ τοῦ Ἀναξαγόρου, ἢ ὅσα κατὰ μέρος φυσικὰ καὶ ἠθικά. Τῇ δὲ μὲν τῶν ἠθικῶν τὰ πολλαπλάσια ἦσαν τὰ περὶ ἐνθουσιασμοῦ καὶ αἱ τοσαῦται, ἐν δὲ τῶν φυσικῶν ὁ Μικρὸς διάκοσμος, τὸ περὶ ἀνθρώπου φύσεως, κατὰ ἀρχαῖς δὲ καὶ ὁ Μέγας διάκοσμος, ὁ κατὰ τὸν Θεόφραστον (Diog. L. Θ' 46) ἀνῆκεν τῷ Δημοκρίτῳ. Τοῦτο δὲ ἐν ἄρα τε ἔργον αὐτοῦ ἔχουσιν πάντες τοῦ ὅτι ὁ μὲν Ἀριστοτέλης ἀναφέρει τὰ τοῦ Δημοκρίτου ὡς τοῦ συγγρα-

---

1 Παρ' Εὐσεβ. Προπ. Εὐαγ. ΙΔ' 19, 5 πρβλ. καὶ Διογ. Λαερτ. Θ' 58 Sext. 42. Ἑλλ. πρὸς Μαθ. Ζ' 88 καὶ Κικερ. Acad. II 23, 73

2 Οἷον Βρυύλ. Σύμπασ. πρόβλ. 5, 7. Διον. Ἁλικαρ. Περὶ συνθ. ὀνομ. κεφ. 24, καὶ Κικερ. Orat. 20. 67 de Orat. I 11, 43. De divinat. II, 64, 133.

3 Οὕτω καὶ ὁ Στοβ. Ἐκλ. Α' 160 «Δόκιμος..... γέγραφε ἐν τῷ Περὶ τοῦ», ἐν οἷς τοῦ τοῦτο τὸν μ Μέγαν διάκοσμον.

φησὶ[1] τοῦ, ὁ δὲ συγγράψας τὸ περὶ Μεγίστου, Ξενοφάνους καὶ Γοργίου βιβλίον (§ 25) ὁμοίως περὶ τῶν Μελισσοῦ λεγομένων λόγων (μόνος) τὰ τοιαῦτα δὲ ἐν συγγραφῇ τοῦ Μελισσοῦ καὶ ὄχι ἐν τραγῳδιῶν παραδόσει ἔχαιρον γνῶναι τῆς θεωρίας τῶν Ἀτομικῶν· ὁ δὲ ἐπιβεβαιῶν καὶ ὅσον ἀρχὴ τοῦ Δημοκρίτου φαίνεται γενόμενος τὰ κατ' αὐτόν. Ἐν ᾧ ὅμως τὰ τοῦ Δημοκρίτου σεσιγῆσθον καὶ ἡμῖν ἐν οἷς ἑτέρους ἀποσεσιώπηται, τὰ τοῦ Μελισσοῦ ἀναγόντες σημεῖον ἴσως ἐχρῆν τινὰ φέρειν.

Φύσεως καὶ κοσμοποιΐα τῶν Ἀτομικῶν.

Ὅσον ὁ Ἐμπεδοκλῆς, οὗτος καὶ οἱ Ἀτομικοὶ ἐπιζητοῦσι τὴν ἐξήγησιν τῆς γενέσεως καὶ φθορᾶς τῆς κινήσεως καὶ ποικιλίας τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων καὶ φαινομένων τοῦ παντὸς ἀφ' ἑκατέρου μέτρου τοῦ δημιουργοῦντος δόγματος τῶν Ἐλεατῶν περὶ τοῦ ὄντος ὡς ἀεὶ κατὰ ταὐτὰ μένοντος καὶ ὁμοίας ἐπιδεχομένου οὔτε μίνου καὶ φθορᾶς, οὔτε ἀρχαίου καὶ μεταβολῆς. Ἐν ᾧ ὅμως ὁ Ἐμπεδοκλῆς τὸν συνδυασμὸν τοῦτον τῆς κινήσεως ἀντιμίξας μετὰ τοῦ Ἡρακλειτείου δόγματος κατώρθωσε διαφυγεῖν τοὺς Ἐλεάτας περὶ τῶν ἄρτι προσόντων τοῦ ὄντος, καὶ παρὰ τὰ ταύτης δεινότητα παραδεχόμενος τὸ ὂν ἐν μόνον ὡς ὑγιὲς, ἀρρὰ καὶ ὡς συμπεπλεγμένον ἐκ τεσσάρων ἑτεροειδῶν οὐσιῶν, διαιρετῶν εἰς μικρὰ μόρια, καὶ ἀναλοιωτῶν κινήσει ἐν χώρᾳ, κινουμένων δὲ ὑπὸ ὅμως ἑνωτικῶν καὶ ἀντιθέτων δυνάμεων, τοῦ Νείκους καὶ τῆς Φιλότητος, οἱ Ἀτομικοὶ παραδέχονται τὸ ὂν ἐπίσης μὲν ὡς ὑγιὲς καὶ πάσης ἀνιῶνος καὶ ποικίλης δυνάμεως ἐπιδεκτικόν,

---

1 Πρβ. ἰδίᾳ τὸ Περὶ μετ. κ. φθορ. Α' 8

ἀφ' ὧν συγκείμενον ἐκ μορίων, ἀτόμων τὸ σῶμα, ἀνεισδύειν τάσας διαστάσεως καὶ τόπους, ὁμοειδῆ κατὰ ποιὸν καὶ διαφέρειν μόνον κατὰ τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα, κινουμένας δὲ ἀπαύστως ἀφ' ἑαυτῶν, φύσιν ἔχειν δὲ ἐνοῦσαν ἑκάστῃ κινητικὴν δύναμιν, ἀρχὰ δὲ ὁ ἔρως βάρος καὶ ὧν εὑρισκόμενα ἐκ τῶν κενῶν. δὶ ἀθροισμοὶ δηλαδὴ κατὰ τὰ ἄρα συμφυόντες τῶν ἐμπεδοκλεῖ, διαφέρουσιν αὐτοῦ κατὰ τοῦτο, ὅτι ἀντὶ μὲν τῶν δύο ἐφεστώσων δυνάμεων ἔρωτα τὸ ἴδιον βάρος τῶν ἀτόμων καὶ τὸν ἄστρον κινοῦν χῶρον, ἀντὶ δὲ τῶν ἐκποιούσαν τὸ ποιεῖν καὶ δεκτικὴν ἀλλοίωσιν ἔρωτα ἀστρικὴν ὁμοιεῖν καὶ ἀδιαιρέτων μορίων τῆς ὕλης. καὶ προσχρήσασθαι μὲν οὖν τοῖς ἐμπεδοκλεῖ κατὰ τὸ ὁμοιεῖ καὶ ἀδιαίρετον τῶν ἀτόμων, ἀφιστάντας δ' ἡμᾶς ἀπ' αὐτῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ τὴν ἀστρικὴν, ὑγρότητα καὶ ἀκινησίαν τῶν ἀτόμων, ἀφ' ἑτέρου δὲ κατὰ τὴν παραδοχὴν καὶ ἑτέρου τινὸς ἐκεῖ τῶν ἀτόμων, τὸν κενόν, ἐκείνων μὲν ἀνθαφαιρουμένων πρὸς τὸ ὂν τῶν ἐμπεδοκλεῖ καὶ παρεδείκνυν τὸ σῶμα, τὸ πλῆρες καὶ κενόν, ἢ καθ' ἅμαν ὑφαστὸν τὸ εἶν, τοῦ δὲ κενοῦ ἀνθαφαιρουμένου πρὸς τὸ ὄν ἐκείνων ὁμοουσιῶν ἀποφαινόμενον μὴ ὄν καὶ παρεδείκνυν τὸ μηδέν, τὸν χῶρον τὸν κενόν, ἐστὸν ἄπειρον καὶ ἐστὸν ὑπάρχοντα ἄπειρα καὶ τὰ ἄτομα, καὶ ἀποδεικνύντα τὸν ἀπαράλλακτον ὅρον τῆς ἀπ' ἀρχῆς ἀποτάσεως καὶ διακρίσεως τῶν ἀτόμων, τῆς κινήσεως αὐτῶν καὶ τῆς φαινομένης γενέσεως καὶ φθορᾶς τῶν ἐκ μέρους ὄντων, καὶ μέχρι καὶ ὁ Ἀριστοτέλης Δεύκιππος δὲ καὶ ὁ ἑταῖρος αὐτοῦ Δημόκριτος ἀρχὴ ὁλοκλήρα μὲν τὸ σκῆπτρον καὶ τὸ κενὸν εἶναι φασι, φέροντες τὸ μὲν ὄν, τὸ δὲ μὴ ὄν, ἔστιν δὲ τὸ μὲν σκῆπτρον καὶ στερεὸν τὸ ὄν, τὸ δὲ κενὸν τε καὶ μανὸν τὸ μὴ ὄν· διὸ καὶ οὐδὲν μᾶλλον τὸ ὄν τοῦ μὴ ὄντος εἶναι φασιν, ὅτι οὐδὲ τὸ κενὸν (ἔλαττον) τοῦ σώματος· αἴτια δὲ τῶν ὄν-

Δημόκριτος

Περὶ τῶν ἐν οὐρανῷ (Μετὰ τὰ φυσ. Α' 4.985 β, 4)[1]

Ἐν τούτοις τοῖς ὅλοις ἀρχαῖς ἐπιστοῦται οἱ Ἀτομικοί καθ' ὁμοιότητα τοῦ Ἐπικουρείου πᾶσαν μίαν καὶ φθορὰν καὶ ἀγένειαν καὶ ἀκινησίαν τῶν ἐκεῖ μερῶν ὄντων καὶ γινομένων τοῦ παντός, ἔτι δὲ καὶ ἐκεῖ τῆς γῆς καὶ τῶν ἄστρων τῆς γῆς, ἀπὸ τῶν ἀναγράφων μέχρι τῶν ἐμψύχων καὶ γονιμῶν ὄντων, καὶ αὐτῶν τῶν θεῶν ἐπιφανείαν, μετὰ πάσης τῶν ἐνταῦθα ἀφικνουμένων δυνάμεων καὶ ἰδιοτήτων, τῶν τε φυσικῶν καὶ τῶν συνεπαθῶν. Καὶ καθ' ἣν μὲν γένεσιν δεῖ εἶναι τὸ ἄστρο εἰμὶ ἐξ ὑπαρχῆς σύνδεσιν τῶν ἀτόμων, καὶ δὲ φθορὰ διάλυσιν τῶν ἤδη συνεστώτων, καὶ αὔξησιν καὶ φθίσιν προσθήκαι ἢ ἀφαίρεσιν ἀτόμων, καὶ ἀλλοίωσιν καὶ μετάβολὴ ἀντιπαθείας τῶν ὑπαρχόντων ἀτόμων δι' ἄλλων ἢ ἄλλην τῆς θέσεως αὐτῶν καὶ διατάξεως, καὶ δὲ ἀκινησίαν ἀκινησία τῆς καὶ ἀντιπαθεία τῶν ἀτόμων, καὶ δὴ τῶν μὲν ἐμψύχων ἀρίστων συμπνοουμένων καὶ ἀναπνοουμένων, τῶν δὲ μαραίνεσθαι διὰ τινων ἀναπνοῶν ἀποστωμένων ἐτέρων ἢ ἐναντίων καὶ ἐμφυομένων καὶ ἐκφυομένων καὶ ἐκφανῶν. Αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν ὄντων καὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτῶν προέρχονται τοῦτο μὲν ἐκ τοῦ διαφόρου σχήματος καὶ μεγέθους τῶν ἀτόμων, τοῦδε δὲ ἐκ τῆς διαφόρου θέσεως καὶ τάξεως αὐτῶν ἐν ταῖς συμπλοκαῖς, ἢ ὡς ἔφεγον αὐτοῖς, ἐκ τοῦ ρυσμοῦ τῆς διαθιγῆς καὶ τῆς ἁφῆς αὐτῶν, ὅπερ μὲν τοῖς ρυσμὸν ἐν τούτοις τὸ σχῆμα (ἔστι δὲ καὶ τὸ μέγεθος), ὅπερ δὲ τὴν διαθιγὴν τῶν

---

1. Πρβλ. καὶ περὶ γενέσ. καὶ φθορᾶς Α' 8. 324 α ἑξ. Θεόφρ. παρὰ Σημπλικ. Φυσικ. 28, 7. Πρβλ. ὁρᾶν Κομπαρ. 4, 2. 8, 4.

λάβῃν, ἢ ὅσοι ἐν ἑρωσὶν ἐν θέσιν, τοῦ μὲν Α διαφέροντος τοῦ Ν σχήματι, τοῦ δὲ ΑΝ τοῦ ΝΑ τάξει, ἢ τοῦ Ζ τοῦ Ν θέσιν· ἡδονὴ καὶ λύπη. αὐλῳδί[1]

Τοιαύτης δὲ οὔσης τῆς στάσεως τῶν σωμάτων αἱ φύσεις ἢ ἀνθεμιμεναὶ αὐτῶν ἰδιότητες εἶναι τὸ βάρος ἢ ἡ πυκνότης, ἀμέτρους ἀποφαίνεται ἐν τοῖς ἀτόμοις τοῦ σχήματος καὶ τοῦ μεγέθους τῶν πυκνοτάτων ἕκαστον σῶμα ἄτομον καὶ ἐν τοῖς μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχοντος κενοῦ. Τοιαῦτα δὲ τὰ γλυκύ, τὸ πικρόν, τὸ θερμόν, τὸ ψυχρόν, τὰ χρώματα καὶ τὰ ἐναντία ἐμφαίνουσιν ἐμμέτρους καὶ σχετικὰς ἰδιότητας τῶν σωμάτων, τουτέστιν ὅτι οὐκ εἶναι αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ ὄντα, ἀλλ' ὅσους ἑκάστοτε διαθέσεσιν ἡμᾶς ἐμφαίνουσι δηλ. μᾶλλον κατασταλτικοὺς μεταβηγαὶ τῶν ἡμετέρων αἰσθήσεων ἢ ἰδιότητας ἀνθεμιμεναὶ τῶν ὄντων ὅσον ἐδήλουν γέγραφεν ὅτι νόμῳ γλυκύ, νόμῳ πικρόν, νόμῳ θερμόν, νόμῳ ψυχρόν, νόμῳ χροιή· ἐτεῇ δὲ ἄτομα καὶ κενόν»[2]

---

1) Πρβλ. ἐν Περὶ μετ. ἐν βοτ. ἔνθα ἀνωτέρω, ἐν Θεόφραστ. παρὰ Σιμπλικ. ἔνθα ἀνωτέρω.

2) Πρβλ. Θεοφρ. Περὶ αἰσθησ. καὶ αἰσθητ. 61-64 «περὶ μὲν οὖν βαρέος καὶ κούφου καὶ σκληροῦ καὶ μαλακοῦ ἐν τούτοις ἀφορίζει· τῶν δὲ ἄλλων αἰσθήσεων οὐδενὸς εἶναι φύσιν, ἀλλὰ πάντα πάθη τῆς αἰσθήσεως ἀλλοιουμένης, ἐξ ἧς μόνοις τὴν φαντασίαν· οὐδὲ γὰρ τοῦ ψυχροῦ καὶ τοῦ θερμοῦ φύσιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ τὸ σχῆμα μεταβάλλον ἐμφαίνεσθαι καὶ τὴν ἡμετέραν ἀλλοίωσιν.... σημεῖον δὲ ἂν εἴη τοῦ φύσει τὸ μὴ ταὐτὰ πᾶσι φαίνε-

Δημόκριτος

Ἡ κίνησις δὲ καὶ ἡ στάσις τοῦ παντὸς οὐδεμίαν ἔχει ἀρχὴν αἰτίαν εἰ μὴ τὸ κενόν καὶ τὴν ἐν αὐτῷ κίνησιν τῶν ἀτόμων. Ταῦτα φέρεσθαι μὲν φύσει πρὸς τὰ κάτω διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν βαρύτητα, διὰ τὸ ἄνισον ὅμως τοῦ ὄγκου καὶ τοῦ βάρους αὐτῶν δεῖν οἰσθήσεσθαι ὅλα εἰσθλαχῶς. Ἐκ τούτου δὲ τὰ βαρύτερα καὶ ταχύτερον καταφερόμενα προσπαίοντα πρὸς τὰ ἐλαφρότερα καὶ ὀξυτέρου οἰσθήσεσθαι, καὶ ἀποσείοντα ταῦτα πρὸς τὰ ἄνω ἀποτελοῦντα συνεχῆ ἔνεκα καὶ δίνην ἀναπεφυκυῖαν, καὶ ἐν ταύτῃ ἐπάθοντα καὶ ἐπαθλαχοῦ τοῦ ἀκίνητον χώρον πρῶτον μὲν καθ' ἣν ἔχουσιν ἐπιπόλασιν πρὸς ἄλληλα εἰς τὸ μέγεθος ἢ τὸ σχῆμα, ἔπειτα δὲ κατὰ διαφόρους ἀποστάσεις καὶ ἀναρμόζειν συναθροιζόμενα ἄλλα κεκρατεῖν καὶ ἀσυμμετρότητος συμπαγεόμενα καὶ συναρμοζόμενα τὰ ὅλα ἀντιδιδόντων ἀνὰ τὸ κενὸν τὸ ἄπειρον πάντοθεν συνεχήματα κοσμικὰ ὁμοίαν τε καὶ ἀνομοίαν πρὸς ἀλλήλους, τὰ μὲν συμφόρως τὰ δὲ διαδοχικῶς φερομένων καὶ ἀναζαρομένων, ἢ τοιαυτοῖον θεωρίαν καὶ διαγωγὴν κατὰ τοὺς αὐτοὺς μηχανικοὺς νόμους καὶ τρόπους τῆς φυσικῆς αὐξήσεως, ἀλλοιώσεως καὶ φθορᾶς, καθ' ὃς καὶ ἕν ἕκαστον τῶν ἐκ μερῶν ὄντων. Ἐκ τῶν

---

1 Δημοκρ. Περὶ ὅλου τοῦ κόσμου, ἀλλ' ὁ ἡμῖν γνωτὸν, τοῦτ' ἄλλος ἀπορὸν καὶ ἑτέρας ὀξὺ καὶ ἄλλος δριμὺ τοῦ δὲ ὀλογρόν, καὶ τάλλα δ' ἀναίσθητα· ἔτι δ' αὐτοῖς μεταβάλλειν τὴν ῥοὴν κατὰ τὰ πάθη καὶ τὰς ἡλικίας. ἢ καὶ φανερὸν ὡς ἡ θεάδιος αἰτία τῆς φαντασίας. ἀφῶν μὲν οὖν περὶ τῶν αἰσθητῶν οὕτω δεῖν ὑπολαμβάνειν. οὐ μὴν ἀλλ' ὥστερ καὶ τὰ ἄλλα καὶ ταῦτα ἀπεφήνατο τοῖς ἀνθρώποις κτλ. Ἔστι δὲ καὶ Ἑβδ. Ἑλληνικ. πρὸς Μαθημ. Ζ' 135.

1 Ὅρα ἐπομένην σελ.

σοφῶν δοῦλον νόμον εἶναι καὶ ὁ ἡμέτερος, σφαιροειδὴς τὸ σχῆμα καὶ στριβαζόμενος ὑπὸ λιτὸς ὑμέτερος, ὅδε, σχηματοδοκεῖ δὲ πρῶτον ἐν δὲ κόσμῳ στρεχοδίνιον ἀλόμενον ὑπὸ τῆς ὁρμῆς τῆς συνεφοῦς καὶ δεχόμενος τὰ ἔνδον προσιόντα ἄτομα, ἧτο μὲν ἐν ἀρχῇ σαφῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ σὺν τῷ χρόνῳ προῖόντα, ὑπὸ τῆς δίνης τῆς ἐνδοθεν ἀποσωμένων κατὰ μικρὸν τῶν ἐν τῇ περιφερείᾳ καὶ προσιδημένων εἰς τὸν ἐν τῷ μέσῳ ὀγκωμένον μᾶζαν τῆς γῆς, ἕως οὗ ἀκίνη συ-

---

Σημειω. Περὶ σελ. 569,5 α ἃ περὶ Δημόκριτον καὶ ἔνδοξον ἐκκαυμένος τὰς ἀτόμους πάσας ὁμοφυεῖς οὔσας βάρος ἔχειν φησί, τοῦ δὲ εἶναι ἔνια βαρύτερα ἐκπεσόμενα τὰ κουφότερα ὑπὸ αὐτῶν ὑφαρπαζόμενα καὶ τὸ ἄνω φέρεσθαι, καὶ οὕτω γίγνεσθαι ὅλαι δοκεῖν τὰ μὲν κοῦφα εἶναι τὰ δὲ βαρέα» σελ. καὶ Διογ. Λαερ. Θ' 31 «φέρεσθαι δὲ ἐκεῖνος κόσμους ὅλους φέρεσθαι κατ' ἀποδομὴν ἐκ τοῦ ἀπείρου ὁλκὰς σωμάτων πολλῶν τοῦ σχήματος εἰς μέγα κενόν, ἔπειτα ἀθροιζόμενα δίνην ἀποτελεῖσθαι μεγάλην, καθ' ἣν προσπαλόμενα καὶ πολλαχοῦ κινούμενα διακρίνεσθαι χωρὶς τὰ ὅμοια πρὸς τὰ ὅμοια». Ὅτιν καὶ Ἰωσ. κατὰ Ἀπ. Α' 13 ἀπείρους δ' εἶναι κόσμους καὶ μεγέθει διαφέροντας, ἐν τοῖς δὲ μὴ εἶναι ἥλιον μηδὲ σελήνην, ἐν τοῖς δὲ μείζω τῶν παρ' ἡμῖν καὶ ἐν τοῖς πλείω. εἶναι δὲ τῶν κόσμων ἄνισα τὰ διαστήματα, καὶ τῇ μὲν πλείους τῇ δὲ ἐλάττους. καὶ τοῖς μὲν αὔξεσθαι, τοῖς δ' ἀκμάζειν, τοῖς δὲ φθίνειν. καὶ ἐν μὲν μέρει γίνεσθαι, τῇ δὲ μείζονι φθείρεσθαι δὲ αὐτοὺς ὑπὸ ἀλλήλων προσπαίοντας. εἶναι δ' ἐνίους κόσμους ἐρήμους ζώων καὶ φυτῶν καὶ παντὸς ὑγροῦ — ἀκμάζειν δὲ κόσμον ἕως ἂν μηκέτι δύνηται ἔκαστόν τι προσλαμβάνειν».

κινούνται καὶ βαρυνόμενα καὶ γαυούμενα ὁ ἔχει τὸν σχῆμα ἐκπυρούμενος καὶ ἀνιόντες ἀπῴκουν εἰς πανταχῆ ὁλόκληρα. Ἐν δὲ τοῖς περὶ τὸ μέσον συνωστούμενοι ἀτόμων πολλῶν καὶ τὰ περὶ τὴν γῆν φερόμενα οὐράνια σώματα, τὸ μὲν πρῶτον ὑγρὰ καὶ σηκώδη, ἔπειτα δὲ θερμότερα κατὰ μικρὸν καὶ ἐκπυρούμενα ἐν τῇ συνδρομῇ τοῦ ὅλου. Καθ' ὅμοιον τρόπον συνέστη καὶ οὐν τὸ χρόνῳ θερμότατα ἔσχατον ἐξεπυρώθησαν ὁ τε ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ὧν ἕνεκα μερίδες διαφόρους μόνον διάφορα, μάλλον μὲν ὁ ἥλιος, ἧττον δὲ ἡ σελήνη, ἡ θερμοτέρα αὐτῇ ὑποκείμενα ἐν ἑαυτῇ καὶ ὠτιδιάδα καὶ ὄρη καὶ φάραγγας.

---

1) Διογ. Λαερτ. αὐτόθι· «ἐπιπρόσθεν δὲ διὰ τὸ σκῆπτρον μικτὴν δυναμένων περιφέρεσθαι τὰ μὲν κατὰ κορυφὴν καὶ τὸ ὕψος νοτίν, ὥσπερ διαλύομενα, τὰ δὲ κατὰ συμμίξιν καὶ περιφερόμενα συμπαλαίοντα ἀλλήλοις καὶ οὕτω πρῶτον ἐν ὁλόκληρα σφαιροειδῆ. τοῦτο δ' εἶναι ὑμένα ὑφιστάσθαι περιέχοντα ἐν ἑαυτῷ πανταχῆ σώματα· ἓν κατὰ δὴ τὸν τοῦ μέσου ἀντίρροπον περιδινούμενον κατὰ μίμησιν τὸν ὅλου ὑμένα συμπεσόντων ἀεὶ τῶν ὁμοίων καὶ ἐπέκεινον τῆς δίνης, καὶ οὕτω μὲν κατὰ τὴν γῆν συμμενόντων τῶν ἐκτὸς ἐπὶ τὸ μέσον· αὐτὸν δὲ πάλιν τὸν περιέχοντα εἶναι ὑμένα αὐξηθέντα κατὰ τὴν ἐπίκρισιν τῶν ἔξωθεν σωμάτων· δίνῃ δὲ φερόμενον αὐτὸν ἂν ἀν ἁπαν πάντα ἐκπυροῦσθαι».

2) Διογ. Λαερτ. αὐτόθι· «τούτων δὲ ἐκ τῶν περιφερομένων πυκνὸν ὑπόλημμα τὸ μὲν πρῶτον νάδυμον καὶ ὑγρῶδες, θερμότατα καὶ περιφερόμενα οὐν ἐν τῷ ὅλῳ δίνῃ, εἶτ' ἐπιπροσθέντα τὴν τῶν ἀστέρων ἐκπύρωσιν φασιν» κτλ. πρβλ. καὶ Υ. Πλ. Περὶ τῶν ἀρετ. Α' 4. Γ' 10. 13 Στοβ. Ἐκλ. Α' 532. 550.

499

Δημιουργικός.

Ψυχολογία καὶ φρενολογία τῶν ἀτόμων

Μετὰ τὴν φυσικὴν καὶ κοσμοσοφίαν τῶν ἀτόμων λόγον ἄξιον εἶναι καὶ ἡ ἀνθρωπολογία καὶ δεοντολογία αὐτῶν, ὁμολογοῦσαι μὲν ἐν ὀλίγαις ὁραῖς τὰς τοῦ ἐμοιδουλίους, ἀλλὰ διαφερόμεναι αὐτῶν ἐπὶ σχετικὴν συνεσίαν καὶ ἀκολουθίαν καὶ ἀκριβείαν, τοῦ Δημιουργικοῦ ἰδιαζόντως ἐπιφερομένου καὶ εἰς τὴν ἐξηγουμένην ἐπιφάνειαν τούτων κατὰ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῆς ὀρθῆς. Ἡ κατὰ τὸν Δημιουργικὸν ἀποῤῥοὴν τὰ ἐνόφαν πάντα καὶ ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῆς ἀγκάλης γῆς, ἀλλ' ὄχι κατὰ μίαν καὶ δεδομένην τὸ ὁρατόν, ἀλλ' ὁλόκληρα ἀπὸ ἀρχῆς καὶ αἰτίας. Ἐπίσης δὲ παρὰ τὸ ἄκρατον ὕλικόν τῆς ὀρθῆς διακρίνει μὲν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ψυχὴν καὶ σῶμα ἢ πνεῦμα, καὶ παρὰ πάσαν τὴν ἀξίαν καὶ δαιμονίαν κατασκευὴν τούτου, ἀφαιρεῖ τῶν ἀλλῶν σωματικῶν καὶ ζωϊκῶν μελουμένων τὰς ἰδίας ψυχικὰς καὶ διανοητικὰς ἐνεργείας, ἀλλ' οὐδεὶς λόγος περὶ αὐτῶν περὶ μετενσωματώσεως ψυχῆς προϋπαρχούσης τοῦ σώματος καὶ ἐπιζώσης τὴν διάλυσιν αὐτοῦ, ἐξηγεῖται δὲ καὶ τὰ ὀνομαζόμενα φαινόμενα ἐν τῇ αὐτῇ μηχανικῇ κινήσει καὶ ἀλληλεπιδράσεσι τῶν ἀτόμων, ἀλλ' ὄχι ἀδιαφόρως πάντων τῶν ἀτόμων, ἀλλὰ τῶν ἀτόμων τοῦ σώματος, τῶν ἐπεχόντων θέσιν ψυχῆς καὶ νοῦ ἐν τοῖς οὖσι.[1] Ταῦτα, κατόπιν ἔρευνα τῶν αὐτῶν ποιόλη-

---

1) Ἰδ. Πρόκλ. Περὶ τῶν ἀριστ. 4: «ὁ δὲ Δημόκριτος πάντα μετέχειν φησὶ ψυχῆς ποσῶς, καὶ τὰ κενὰ τῶν σωμάτων, διότι ἀεὶ διαφανῆς ἐστι δεῖγμα καὶ ἀιδιότητος μέτεχει, τοῦ φυσικοῦ διακοσμοῦντος». Ἴσως καὶ Πρόκλ. Εἰς Φαίδ. σελ. Α' 1. «Ζῶον γὰρ ἔφησεν τὸ φυσικὸν εἶναι οἱ περὶ Πλάτωνα καὶ Ἀριστοτέλην καὶ Δημόκριτον ὅλον».

Δημόκριτος

τα σφοῖ τὰ ἄτομα, ὅμως διαφέρουσιν αὐτῶν κατὰ τὴν μικρότητα, τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα σειδής, ὡς τοιαῦτα δὲ εὐμορφα ὄντα καὶ εὐχερῶς εὐδύνατα σαλεύειν τοῦ σώματος, εὐχερῶς δὲ ἐξήρχοντο, ἐὰν μὴ συνεπρεῖτο ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, τὸ μὲν κυρτούσης τὴν ἔξοδον αὐτῶν, τὸ δὲ ἀναχηρούσης εἰς τὸν σφιγγόντος τὰ διαφέροντα[1]. Καὶ εὑρίσκονται μὲν οὕτως τὰ ἄτομα τοῦ σφοῖ διακεκριμένα δι' ὅλου τοῦ σώματος, ἡ δὲ ἐν αὐτῷ παρουσία αὐτῶν εἶναι αἰτία πάσης κινήσεως καὶ ζωῆς καὶ ἐνεργείας ψυχικῆς καὶ συνεταιρικῆς, ὅμως δὲν παράγουσι σαλεύειν τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ ἐγκεφάλῳ γεννῶσι τὴν νόησιν, ἐν δὲ τῇ καρδίᾳ τὴν ὀργὴν ἢ τὸν θυμόν, καὶ ἐν τῷ ἥπατι τὴν ἐπιθυμίαν[2].

---

1) Ἀριστοτ. Περὶ ψυχ. Α 2 404 a 28 «Δημόκριτος μὲν οὖν καὶ ὁ σοφιστὴς φησιν αὐτὴν (ψυχὴν) εἶναι· ἀποφαίνεται γὰρ ὅλων σημάτων καὶ ἀτόμων τὰ σφαιροειδῆ πῦρ καὶ ψυχὴν λέγει ... ὁρμᾶν δὲ καὶ κινεῖσθαι. τούτων δὲ τὰ σφαιροειδῆ ψυχήν, διὰ τὸ μάλιστα διὰ παντὸς δύνασθαι διαδύειν τοὺς λοιποὺς ῥυσμοὺς καὶ κινεῖν τὰ θνητὰ κινούμενα καὶ αὐτά, ὑποτιθέμενος τὴν ψυχὴν εἶναι τὸ σπέρμα τοῦ παντὸς τὴν κίνησιν. διὸ καὶ τὸν ὅλον εἶναι τὴν ἀναπνοήν· συνάγειν γὰρ τοῦ περιέχοντος τὰ σώματα καὶ ἐκβιάζειν ἐκ τῶν σημάτων τὰ περιέχοντα τὰ σώματα τὸν θνητὸν διὰ τὸ μηδ' αὐτὰ ἠρεμεῖν μηδέποτε, βοήθειαν φέρεσθαι δίδοντα ἐκτοπίσεως ἄρχειν τοιαύτην ἐν τῷ ἀναπνεῖν· κινοῦν γὰρ αὐτὰ καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα ἐν τοῖς ζῴοις ἐκπορεύεσθαι, συνάγοντα τὸ συνάγον καὶ σπεῖρον· καὶ ζῆν δὲ ἕως ἂν δύνωνται τοῦτο ποιεῖν» παρβ. αὐτόθι καὶ κεφ. 3 καὶ Περὶ ἀναπν. 4.

2) Τὰ ἀποσπ. 6. 15 καὶ 17 (τοῦ Δημοκριτείου βιβλίου Περὶ ἀνθρώπου φύσεως) χαρακτηρίζουσι τὸν ἐγκέφαλον «φύλακα διανοίας», τὴν καρδίαν «βασιλίδα ὀργῆς θυμοῦ» καὶ τὸ ἧπαρ «ἐπιθυμίας οἶκον».

501

Καὶ ἐν τῇ ἐξηγήσει δὲ τῆς αἰσθήσεως καὶ ἀντιλήψεως τῶν ἐναντίων ἡμῶν ὑπαρχόντων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς καὶ περὶ αὐτὰ συμβαινόντων, συμφωνεῖ μὲν ὁ Δημόκριτος τῷ ἐμπεδοκλεῖ ὅτι τὰ ὅμοια διὰ τῶν ὁμοίων γίνεται γνωτά, καὶ δὴ διὰ τῆς ἐπαφῆς τῶν ἐναλλήλων ἀπορρεόντων ὁμοιοδῶν μορίων ἢ ἀπορροῶν, ἀλλ' ἀκριβέστερον ὁρίζει τὰς ἀπορροὰς ταύτας ὡς τινα εἴδωλα (ἢ δεικτά), τοιούτον ὡς ἔστι ἀπορρήματα τῶν σωμάτων, καὶ τῶν αἰσθήσεων ἰδιότητα καὶ κατασκάσεων αὐτῶν, τοιοῦτα σφῶν καὶ σχηματιζόντα τὸν σύνεγγυς ἀέρα καὶ οὕτως ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῶν αἰσθάνεσθαι καὶ ὁμοιοδῶν ἀπορροῶν ἢ εἰδώλων τῶν ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἀπορρεόντων (844). Οὕτω δὲ γινώσκεται αἱ αἰσθήσεις δεῖ ἔχειν πάσας τὴν αὐτὴν ἐπάφειαν καὶ ἀφίδιαν, ὡς μὴ ἐξ ἴσου πάντας καὶ παντχοῦ ἐπιπολάζοντα τοῦ ἀέρος, μηδὲ πολλῶν καὶ ἀπείρων τῶν ἐν αὐτῷ εἰδώλων διαβαινόντων. Διὸ καὶ ἐνίων γνῶσιν ἔστιν τὴν διὰ τῶν αἰσθήσεων ἐπιτιθεμένην θεωρεῖ ὡς ἐπιστήμην καὶ ἀνεξιόστιον, ὡς γνώμην οὖσαν, ὁρισμένου δὲ ἑαυτοῦ ἐνίων διὰ τῆς νοήσεως ἐπιζητουμένων, τὴν γνώμην τὴν γνησίαν, καὶ τὸ καὶ αὐ-

1) Πρβλ. Σέξτου Ἐμπειρ. πρὸς Μαθημ. Ζ' 138 ὁ ἐν τοῖς Κανόσι δύο φησὶν εἶναι γνώσεις, ἐνὶ μὲν διὰ τῶν αἰσθήσεων, ἑνὶ δὲ διὰ τῆς διανοίας, ὧν ἑνὶ μὲν διὰ τῆς διανοίας γνησίαν καλεῖ, προσαρμόζων αὐτῇ τὸ σκοτόν καὶ εἰς ἀγνοίας κρίσιν, ἑνὶ δὲ διὰ τῶν αἰσθήσεων σκοτίαν ὀνομάζει, ἀναφερόμενος αὐτῇ τὸ πρὸς διάγνωσιν τοῦ ἀληθοῦς ἀκριβές. φησὶ δὲ κατὰ λέξιν ἡ γνώμη δὲ δύο εἰσὶν ἰδέαι, ἡ μὲν γνησία ἡ δὲ σκοτία· καὶ σκοτίας μὲν τάδε λέγουσιν· ὄψις ἀκοή, ὄσμη, γεῦσις, ἁφή· ἡ δὲ γνησία, ἀποκεκρυμμένη ταύτης.

502

τὴν τῶν ἀτόμων ἔχει συμμετρίαν ἀρχήν, ἣν ἐκείνη, καὶ μόνον διακρίνεται ἐπὶ μείζονι συμμετρίᾳ τῆς πράξεως καὶ κινήσεως τῶν συμφυῶν ἀτόμων. Καὶ τὸν μὲν δὶ τῶν διὰ τῆς νοήσεως φαίνεται ὑποτιθεὶς ὁ Δημόκριτος οὐ μόνον δυσχερῆ καὶ οὐ τῷ χρόνῳ προσυλωμένον, ἀλλ' ἐξωθεν, περιφερόμενον εἰς τὰς ὕπαθρον τῶν ἀτόμων καὶ τὸν κενόν, αὐτὸν δὲ καὶ τοῦ ὁποῖόν τινα τῶν ἄτομον τῶν ὅλων, ὡς φησι Θεμιστίος: «ἔλεγε μὲν νοῦν ὅλῳ εἶναι τινα ἄτομον τῶν ὅλων, ἀφῃρημένον δεδήλωται»· «γινώσκειν τε χρὴ ἄνθρωπον τῶδε τῷ κανόνι ὅτι ἐλεύθερος ἀπόκεται»· «δηλοῖ μὲν δὴ καὶ οὗτος ὁ λόγος ὅτι ἐλεύθερον ἔφαμεν περὶ αὐτοῦ, καὶ ἐπιστρεπτὴν ἑκάστου καὶ δόξαν· «ἔλεγε τε τὸν ἕκαστον γινώσκειν ἐν ἀπόρῳ τοῦ ..... ἐν βυθῷ γὰρ ἡ ἀλήθεια»[2]. Διὰ ταῦτα δὲ ἀδήλωτον ἦν τε καὶ τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νεωτέροις φρονεῖν τὰ κατατάξαντα τὸν Δημόκριτον εἰς τοὺς Ἐπικουρείους[3]. Καὶ οἱ προτεθέντες λόγοι τοῦ μεγαλόφρονος ἐμπάθειαν ἐχε-

---

1) Θεμιστ. Περὶ ἀιδ. καὶ ἀθαν. 28: «περὶ δὲ τοῦ φρονεῖν τοῖς τοιούτοις ἔφημεν, ὅτι γίνεται συμμέτρως ἐχούσης τῆς ψυχῆς κατὰ τὴν πρᾶξιν· ἐὰν δὲ περιέλῃ μὴ περιέχῃ, μεταβαίνειν φησὶν καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν ἥλιον». Πρὸς καὶ Ἀριστοτ. Περὶ ψυχ. Α' 2. 405 α, 8 καὶ Μετὰ τὰ Φυσ. Δ' 5. 1009 α, 25

2) Σεξτ. Ἐμπειρ. κατ' ἀνάλογ. 136-137. Διογ. Λαερτ. Θ' 72 Κιμερ. Acad. II, 32.

3) Τοιοῦτοι ἦσαν ὁ Κομψῆς (πρβλ. Πλουτ. Πρὸς Κολ. 4, 1), καὶ ἄλλοι παρὰ Σεξτ. Ἐμπειρ. (Πυρρων. Ὑποτυπ. Α' 213), ὡς φησι «καὶ γὰρ τοῦ τοῖς μὲν γνωνὶ φαίνεσθαι τὸ μὲν τοῖς δὲ σκληρόν, τὸν Δημόκριτον φασὶν ἀπορεῖσθαι τὸ μὲν τὸ γλυκὺ εἶναι μὲν σκληρόν, καὶ διὰ τοῦτο ἀπορεῖσθαι τὸν οὐ μᾶλλον φαντὸν, συμβαίνειν ὅσον».

503

τιμὴν μόνον ἀγνωσίαν, διάφορον τῆς τῶν θνητῶν αἰτίας δὲ ὁ Δημόκριτος ἦτο σοφὸς σάρξ ἀσφαλῶς οὐδείς, οὐδὲ συμβιβάζονται πρὸς ἑαυτὸν οὐδείς ὅσα δογματικῶς ἀποφαίνεται περὶ τῶν ἀτόμων ἢ τῆς εἰς ἄπειρον προελεύσεως πάντων τῶν ὄντων.

Θεωρία καὶ δημιουργία τοῦ Δημοκρίτου.

Τὰς φυσικὰς ἀρχὰς τοῦ Δημοκρίτου εἶναι ἀμετάβλητα ἡ ὑλὴ θεωρία ἡ δημιουργία αὐτοῦ. Ὁ ἄπειρος ὄγκος τῆς ὑλῆς αἰωνίως βεβαίως κατέχει χῶρον εἰς παραλόχισιν διάφορα ἀνισοειδῆ οὐσίας παρὰ τὰ ἄτομα ἡ τὸ κενόν, οὔτε διόλου οὔτε κατὰ διόλου. Διὰ τοῦτο ἀναίτιον γίνεται χάος παρὰ Δημοκρίτῳ περὶ τοῦ θείου ἢ περὶ θεῶν ἀγενήτων καὶ ἀνωλέθρων, ἀλλὰ τοιοῦτον οὐδὲν ἄλλο κοινὸν εἰμὴ τὰ ἄτομα, ἡ κίνησις τὰ συνιόντα εἰς αὐτῶν, ἐξ κοινῆς ἀρχῆς, τὰ ἐν μοίρᾳ ἰσχὺν ὑπάρχοντα ἐν πᾶσι καὶ ἐν πᾶσι,[3] κατάχρησιν δὲ καὶ τὰ οὐράνια σώματα. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς θεοὺς τῆς ἑλληνικῆς πολυθεΐας δεῖ ἐμπεριλαμβάνει ὁ Δημόκριτος εἰς θεοὺς γενητούς, ὅσοι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς καὶ ἄλλοι πρὸ αὐτοῦ, ἀλλὰ θεωρεῖ κατὰ τὸ σχεδὸν εἰς σώματα ἀόρατα ἀνθρώπων, καὶ τοῦτο ἐν φόβον τῶν ἐν τοῖς μεθύροις συμβαινόντων ἐπιπλάνων καὶ φοβερῶν φαινομένων ὁρατῶν, φησί, τὰ ἐν τοῖς μετεώροις

---

1 Lehl. Ἑμπερ. αὐτοῦ

2 Πρβλ. πρὸς Κορ. 4, 1. Lehl. Ἑμπερ. πρὸς Μαθημ. Ζ' 389

3 Κυρίως Ἀριστ. κατὰ Ἰουλιαν. Α' 4 ἐξ. Πρβλ. Περὶ τῶν ἀρετ. Β' 3

Δημόκριτος

παθήματα οἱ παλαιοὶ τῶν ἀνθρώπων, καθάπερ βροντὰς καὶ ἀστραπὰς πυκνοὺς τε καὶ ἄστρων συνόδους, ἥλιόν τε καὶ σελήνης ἐκλείψεις, ἐδημαγώγουν, θεοὺς ἀφέντας τούτων αἰτίους εἶναι (Sext. Empir. πρὸς Μαθημ. Θ' 24)[1]. Μετ' ὀλίγα ὅμως ταῦτα ἐφράζει ὁ Δημόκριτος ὅτι τὰ περὶ θεωρητῶν καὶ θεωρουμένων δὲν εἶναι παντὰ φάσματα καὶ ἀποτελέσματα τῆς φαντασίας τῶν ἀνθρώπων, ἀλλ' ὅλα πράγματα ὁ περὶ ἡμᾶς ἀὴρ εἶναι φύσει πανταχοῦ δαιμόνων ἀγαθοποιῶν τε καὶ κακοποιῶν, γεννηδόντων μὲν ἐν τῶν αὐτῶν ἀτόμων καὶ ἐχόντων ἀνθρωπίνην μορφήν, διαφερόντων ὅμως τῶν κοινῶν βροτῶν κατὰ τὸ ὑπερφυὲς τοῦ μεγέθους καὶ τὴν μείζονα μακροβιότητα, καὶ ὅτι ἐν τῷ τοιούτῳ ἐναέρῳ ὄντων εἴδωλα ἀναγκαῖα, καὶ ἐν τῷ ἀέρι ἀποτελούμενα γίνονται σχεδὸν ὁρατὰ καὶ ἀόδυνα τοῖς τε ἀνθρώποις καὶ τοῖς ἀλόγοις ζῴοις καὶ παρέχουσιν ἀτόμων ἔννοιαν οὐ μόνον τοῖς εἴδεσι καὶ τῇ ὄψει, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν τῶν ἡδῶν, προδήλων καὶ διαφερόντων ἐκείνων, ἀφ' ὧν προέρχονται. Ἐκ τῶν αὐτῶν εἰδώλων ἐξηγεῖται ὁ Δημόκριτος καὶ τὰ ὄνειρα τὰ προφητικά, ὅσων δὲ καὶ τὰ ὄνειρα καὶ τῶν ἀπὸ ὕπνου φαντασιῶν, καὶ αὐτὸν ἐξ τὴν βασιλείαν ἀποδίδοσι εἰς τὰ εἴδωλα τὰ ἀναγκαῖα ἀπὸ τῶν περὶ ἡμᾶς ὄντων καὶ μετόντων.[2]

---

1) Πρβλ. καὶ Κλημ. Προτρεπ. 68. Euseb. Ευαγ. Β' 408.

2) Sext. Empir. πρὸς Μαθημ. Θ' 19. ὁ Δημόκριτος δὲ εἴδωλα λεπτὰ φησιν ἐμπορεύεσθαι τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τούτων τὰ μὲν εἶναι ἀγαθοποιὰ τὰ δὲ κακοποιά· ἔνδον δὲ ὑπάρχειν ἐμφρονεῖν εἰδώλων· εἶναι δὲ ταῦτα μεγάλα τε καὶ ὑπερμεγέθη καὶ διόφθαρτα μὲν, οὐκ ἄφθαρτα δέ, προσπίπτει-

Ηθική κ' Πολιτική του Δημοκρίτου.

Αἱ ἠθικαὶ ἀρχαὶ τοῦ Δημοκρίτου δὶς φαίνονται μὲν ἐφαρμοσμέναι ἐν ἀκμῇ συνοφείᾳ φρὸς τὰς φυσικὰς αὐτοῦ θεωρίας, ὡς ἀπορριπτούσας δὲ τὴν ἡμᾶς ἐν μεροκυμίνας ῥεύματος ἢ ἐν ἀκοσμοκράτος παρέχουσι μόνον ἀμυδρὰν τινὰ ἰδέαν τῆς ἰσοδημοκριτείας αὐτοῦ ἀναπολήσεως ἢ ἀμηχανίας, ὅμως εἶναι σφόδρα ἄξιαι, ὡς μελέτοι εἰς ρύθμιστον τοῦ ἀνθρωπίνου βίου κ' τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν καὶ ἀξιώματα ἢ ὅρκος εὐτῶν μάλιστα ἀγνῶν ἢ καθαρῶν τῆς ἀρχαιότητος. Οὕτως ἀποφαίνεται μὲν ὅτι ὁ ὅρος μορφόρων ἢ ἀμορφόρων ἔργῳ ἢ ἀλφιβίῳ. «Ὁ μὲν βίος ἀνόρθωτος μωρῇ ὁδὶ ἀναπόδοτος» (κα. 229), ἢ ὅτι ἄριστον ἀνθρώπων τὸν

νοῦν τε καὶ μέγιστα τοῦ ἀνθρώπου διανοήματα ἢ φρονεῖν ἀρετὴ ἀληθῆ. ὅθεν τοῦτον δίκην φαυλοτάτην φαβόλης ὁ σοφὸς ἡγεῖσθαι εἶναι θεόν, μηδενὸς ἄξιον παρὰ ταῦτα ὄντος θεοῦ καὶ ἀφθάρτου μόνον ἐφιέμενον. πρβλ. ἢ Πλουτ. Περὶ ἀστρολ. πρβλ. Η' 10, 2: «φησὶ Δημόκριτος ἐμπαλιβοσκόσθαι τὰ εἴδωλα διὰ τῶν πόρων εἰς τὰ σώματα ἢ ὁσοῦν τῆς καὶ κατὰ τὸν χρόνον ὅλεθρον ἐπαναφερόμενα· φοβεῖν δὲ ταῦτα παντοῖόν ἀστρῶν ἢ σεισμῶν ἢ βροντῶν ἢ φωτῶν, μαλλὸν δὲ μὲν ὅσον θεῖον παγοῦ ἢ θερμότητος, οὐ μόνον ἔφοβε μορφοειδῆ τοῦ σώματος ἐπιμιμήσεις ὁμοιότητας, ἀλλὰ ἢ τῶν κατὰ ψυχὴν κινημάτων ἢ βουλημάτων ἐνάδων ἢ ἐδῶν ἢ πάθων ἐμφάσεις ἀναμιμνήσκοντα συνεχῶς ἐπόδας, ἢ προσιόντα μετὰ ταύτων ὕστερον ἐμψυχα φράζειν ἢ διαλέγεσθαι τοῖς ὑποδεχομένοις τὰς τῶν μεδεόντων αὐτὰ δόξας ἢ διαφορισμοὺς περὶ ὅρας, ὅταν ἐπάρδοιμεν ἢ ἀπογνόντες φοβάζοντο προφήτας καὶ ἐπιόντας». Περὶ βασιλείας πρβλ. αὐτόθι Ε' 7,6, ἢ περὶ εἰδώλων Ζ' Πλουτ. Περὶ τῶν ἀρ. Δ' 8.

βίον διάγειν ὡς οἰκείοις εὐθυμηθέντα καὶ ἐλαχίστα ἀνιηθέντα», ἀλλ' ἀμείνων ἐστὶν εἰπεῖν· «τοῦτο δ' ἂν εἴη εἴτε μὴ ἐοῦ βίου θηλέος τὰς ἡδονὰς σκοπεῖτο» (αὐ. 7). Ἡ ἐμπειρίας δηλαδὴ ἡ εὐδαιμονία τοῦ βίου δὲν ἐξαρτᾶται οὔτε ἐκ τῆς πλήσεως ὑλικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ἀγαθῶν, οὔτε ἐκ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων τοῦ βίου, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐκ τῶν ἀγαθῶν τῆς ψυχῆς, τῆς φρονήσεως, τῆς εὐβουλίας, τῆς ὀρθοφροσύνης, τῆς γνώσεως καὶ τῆς ἐπιστήμης· «σοφίη ἄθαμβος ἀλίη σάντων, ἐμπειρίαν ὄντα» (αὐ. 34) καὶ πάλιν· «ἀμαρτίης αἰτίη ἡ ἀγαθὴ τοῦ κρείσσονος» (αὐ. 28). Τὸ δὲ καὶ μόνον ἐκ τῆς φρὸς ἑαυτὸν ἁρμονίας τοῦ ἀνθρώπου, ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς εὐεξίας ἢ εὐτονίας, ἐκ τῆς εὐθυμίας καὶ ἀλαζονείας (ἀθαρσίας) τῆς ψυχῆς· «εὐδαιμονίη ψυχῆς καὶ κακοδαιμονίη· αὐτὰ ἐν βούκηρα οἰκεῖ οὐδὲ ἐν χρόνῳ, ψυχὴ δ' οἰκηλήριον δαίμονος» (αὐ. 10-11). Κατορθοῦται δὲ ἡ ἐπιτεύξις εὐεξίας καὶ εὐθυμία διὰ συμμετρίας καὶ μετριότητος ἐν πάσαις ταῖς τοῦ βίου σχέσεσι, δι' ἀποφυγῆς μὲν τῶν ἄκρων καὶ τῶν ὑπερβολῶν, δι' ἐπιδιώξεως δὲ τῶν συμμέτρων τῶν ἡμετέρων δυνάμεων, ἐπιτεύξεως δὲ ἀνεξικακίας, σωφροσύνης, ἐγκρατείας καὶ δικαιοσύνης τῶν ἀγαθῶν ἡμῶν ὁρμῶν καὶ πάθεων, διὰ τῆς τιμῆς τῆς εἰς ἡμῶν αὐτῶν, τῆς πρὸς τοὺς πλησίον δικαιοσύνης καὶ ἐπιεικείας. Ἀνθρώποισι, γράφει, εὐθυμίη γίνεται μετριότητι ἐξεργίων καὶ βίου διαμονῇ, τὰ δὲ μέσοντα καὶ ὑπερβαίνοντα μεταπίπτουσι τε φύσιν καὶ μεγάλας κινήσεις ἐμποιοῦσι τῇ ψυχῇ· αἱ δ' ἐν μεγάλῃσι διαπλαναῖσι κινούμεναι τὰς ψυχὰς οὔτε εὐπαθέες εἰσὶ οὔτε εὔθυμοι» (αὐ. 52). καὶ πάλιν· «τοὶ εὐθυμεόμενοι μάλιστα χρὴ μὴ πολλὰ φρονέειν μήτε ἰδίῃ μήτε δημοσίῃ, μήτε ἄσσ' ἂν φρόνον ὑπερβαίνοντα δύναμιν αἱρέεσθαι τῶν ἐωυτοῦ καὶ βίον..... ἡ γὰρ εὐθυμίη ἀπαγορεύει τὴν

μεγαλοψυχίας» (αὐτ. 92) Σύμφωνος πρὸς ταῦτα ἐστὶν ἡ ἀρχὴ τοῦ Δημοκρίτου εἶναι τὸν ἥκοντα εἰς τὸν ἄγαμον βίον παρὰ τὸν ἔγγαμον «διὰ τὰς πορείας τῆς αὐτοῦ ἀνάγκας τε καὶ ἀφορμὰς ἀπὸ τῶν ἀναγκαιοτάτων»[1].

Κάθωτι δὲ τὴν ἀρετὴν εὐδαιμονίαν ἔθηκεν εἰς τὴν ψυχήν, οὔτε τὴν ἀξίαν ἢ ἀναξίαν τῶν πράξεων ἐφαρμόζουσα ἀπὸ τῶν ἐγκλημάτων καὶ ἀπὸ τῆς διαδόσεως, καὶ ἀγαθὸν ἢ κακὸν θεωρεῖ οὐ μόνον τὴν πρᾶξιν τοῦ δικαίου ἢ ἀδίκου, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ πράττειν αὐτοῦ· «ἀγαθόν, φησί, οὐ τὸ μὴ ἀδικεῖν, ἀλλὰ τὸ μηδὲ ἐθέλειν» (αὐτ. 38). καὶ πάλιν «χαριέστατος οὖν ὁ βουλόμενος πρὸς τὴν ἀρετήν, ἀλλ' ὁ εὖ δρᾶν προκοπτόμενος» (αὐτ. 62). Ὅτι δὲ προτίμα τὴν δικαιοσύνην τῆς ἀδικίας, καὶ ἑκόντων μὲν ἔλαβεν ὡς πρόξενον ἀθαραξίας τὸν δὲ κακίαν ὡς πρόξενον ταραχῆς ψυχικῆς, ὥστε τὸ ἀδικεῖν θεωρεῖ ἀθεμιτότερον τοῦ ἀδικεῖσθαι (αὐτ. 111 καὶ 224), συνιστᾷ δὲ πᾶσαν δυνατὴν ἀντέχεσθαι εἰς τοὺς ἀδικουμένους καὶ χρείαν ἔχοντας· «ἀξιώσεις, φησί, μεταδίδου καὶ τοῖς δεομένοις τῶν ἐόντων» (αὐτοτ. 243), καὶ ἀδικουμένοις κηρύττειν κατὰ δύναμιν χρὴ καὶ μὴ παρίεναι· τὸ μὲν γὰρ τοιοῦτον δίκαιον καὶ ἀγαθόν, τὸ δὲ μὴ τοιοῦτον ἄδικον καὶ κακόν» (αὐτ. 202). Ἀγνοῦσα αὐτοῦ ἀσκεῖ καὶ ἐν τῇ φυγῇ (αὐτ. 4. 62-66). Καίτοι δέ φησι ὅτι «ἀνδρὶ σοφῷ πᾶσα γῆ βατή· ψυχῆς γὰρ ἀγαθῆς πατρὶς ὁ βίος πόλις» (αὐτ. 225)

---

1 Ἱππολυτ. 179 παρὰ Κύριλ. Ἀλεξ. Ἑλληνικ. Β' 138. [illegible]
181 παρὰ Στοβ. Ἀνθολ. 76, 10.

ὅμως ἐν τῇ σοφίᾳ καὶ ἐν τῇ εὐσταθείᾳ τῶν κοινῶν θεωρεῖ ἀναπαιστικὸν εἰς ἐν εὐσταθείᾳ τῶν σοφῶν, οὐ ἀναπαίστικα δὲ σφαὶ διὸ εὖ εἶναι τῶν σοφιστῶν ἐνοειδῆς σφίζοντα μὲν ἐν συμφωνίαν τῶν σοφῶν καὶ ἐν ἀποφυγὴν τῶν ἐμφυλίων σταασιῶν, ἔοικα δὲ διὸ σέβας καὶ ἐν εὐνοείαν εἰς τοὺς κειμένους νόμους καὶ διὰ παιδοποιίας ἀρχάς, ἐν εἰς τὰς ἀρχὰς ἐμφυγὴν τῶν ἀρετῶν, τὸ σφόδρα καὶ ἀγχιστοῦς τῶν ἐν ἀρχαῖς καὶ ἐνεργείας ὄντων· «διὰ ταῦτα ἐν σφῶν χρεὼν τῶν γνεῶν μεγάλα ἠρέσθαι ὅσον αὔξεται εὖ, μήτε φυγόντα σαρὰ τὰ ἐόντα μηδὲ ἰσχὺν ἑαυτῷ σφιλέσθαι σαρὰ τὸ χρηστὸν τοῦ βίου. Βίος γὰρ εὖ ἀρετὴν μεγίστη ὁρῶσι τοῖς καὶ καὶ καὶ ἐν τούτῳ σάντα ἔνι, καὶ τούτου σαρόντος σάντα σαρεῖναι καὶ τούτου σφόρου τὰ σάντα διαφθείρεται». (σσ. 212).

Βιβλιογραφία. Ἐκ τῶν σραγματευθέντων ἰδίᾳ σερὶ Δημοκρίτου καὶ τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ ἀξιοῦν ἐστὶν τῶν ἀρχαιοτέρων (Schleiermacher, Burchard, Papencordt, Ritter, Heimsoeth καὶ ἄλλων), ἀξιοσημείωτοι εἶναι·

F. Johnson, Der Sensualismus des Demokritos und seiner Vorgänger mit Bezug auf etc (σρογρ.) 1868.

L. Lizard, De Democrito philosopho, 1873

Fr. Kern, Ueber Democrit von Abd. und die Anfänge der griechischen Moral-philosophie (εν Zeitsch. für Phil. und philos Krit.), 1880.